

Załącznik do Uchwały Nr
Rady Gminy Kołobrzeg
z dnia

**GMINA
KOŁOBRZEG**
woj. zachodniopomorskie

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI na lata
2024 – 2027**

opracowanie:
Jacek Kuczkowski

Brojce 2023

Spis treści

1. Wstęp.....	1
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	2
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	3
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	14
4.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego w ustaleniach międzynarodowych.....	14
4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	20
4.3. Strategie wojewódzkie – polityka samorządu województwa zachodniopomorskiego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	24
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	31
5.1. Dokumenty uchwalone przez Radę Gminy Kołobrzeg w zakresie opieki i ochrony zabytków.....	31
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	38
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	58
5.4. Zabytki archeologiczne.....	60
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	61
5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	63
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	66
7. Założenia programu opieki nad zabytkami Gminy Kołobrzeg.....	69
7.1. Priorytety programu opieki.....	69
7.2. Cele operacyjne oraz propozycje zadań i działań programu opieki nad zabytkami.....	72
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	77
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	79

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	80
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	89
12. Załączniki.....	90

I. Wstęp

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. nakłada na samorząd obowiązek wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami. Program sporządzany jest na okres czterech lat. Po dwóch latach wójt składa sprawozdanie z jego wykonania. Program opieki nad zabytkami Gminy Kołobrzeg jest dokumentem planistycznym gminy, który ma służyć podejmowaniu, inicjowaniu, wspieraniu oraz koordynowaniu działań z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Jego zadaniem jest również promocja dziedzictwa kulturowego przez samorząd gminny. W niniejszym programie przeanalizowane zostały dokumenty strategiczne w zakresie ochrony zabytków dotyczące zarówno całego kraju, województwa zachodniopomorskiego jak i Gminy Kołobrzeg. Analiza zasobów kulturowych gminy pozwoli wyznaczyć kierunki działań w obszarach zachowania dziedzictwa kulturowego. Po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w Szczecinie, program przyjmowany jest przez Radę Gminy. Jego aktualizacja po czterech latach powinna wziąć pod uwagę dotychczasową realizację programu, zmieniające się warunki kulturowe, społeczne, gospodarcze i finansowe gminy oraz nowe uwarunkowania prawne. W okresie obowiązywania programu prowadzony będzie monitoring, dzięki któremu możliwym stanie się uwzględnienie nowych uwarunkowań prawnych, społecznych i gospodarczych, co pozwoli na sprecyzowanie lub modyfikację przyjętych kierunków działania oraz priorytetów. Wskazane w obecnym dokumencie działania są zgodne z wojewódzkimi i gminnymi dokumentami planistycznymi, a planowane zadania oraz zaproponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z dziedziny ochrony zabytków w Polsce.

II. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2022 poz. 840). Art. 87 ust. 1 ustawy nakłada na samorząd – w tym przypadku wójta – obowiązek sporządzenia niniejszego dokumentu. Wójt sporządza gminny program opieki nad zabytkami na okres 4 lat.

W art. 87 ust. 2 zostały sformułowane podstawowe cele programu tj.:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami. Określenie „opieka nad zabytkiem” wprowadzone zostało wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r., zgodnie z którą, sprawowana jest ona przez właścicieli lub posiadaczy zabytków i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:
 - a) naukowego badania i dokumentowania zabytków,
 - b) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
 - c) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
 - d) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Niniejszy „Program” został opracowany zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Uwzględniono również wytyczne zawarte w opracowaniu pn. „Gminny Program opieki nad zabytkami – Poradnik metodyczny” wydanym przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w 2008 roku (nadal rekomendowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa do stosowania, jako poradnik metodyczny dla gminnych programów opieki nad zabytkami).

III. Prawne i programowe uwarunkowania ochrony zabytków i opieki nad dziedzictwem kulturowym

1. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce w głównych aktach prawa

Najważniejszymi aktami prawnymi, w którym zadeklarowano ochronę zabytków jako obowiązek Państwa i każdego obywatela jest:

- 1) Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 2007 r. (art. 5, 6, 73 i 86),
- 2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840) wraz z rozporządzeniami wydanymi do tej ustawy.

Istotne akty prawne, w których zawarto uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

- 1) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 40).
- 2) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2023 r. Poz. 977).
- 3) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1392, 1890, tj. Dz.U. z 2020 poz. 1668, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 682).
- 5) Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 485).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2556).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1336).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 344).
- 9) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 774).
- 10) Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2337).
- 11) Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 887).
- 12) Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 70).
- 13) Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o rzeczach znalezionych, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 501).
- 14) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 194).
- 15) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 571).
- 16) Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 164).
- 17) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 385).

18) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2393).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, **strzeże dziedzictwa narodowego** oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego **dostępu do dóbr kultury**, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

art. 73. Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także **wolność korzystania z dóbr kultury**.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wybór najważniejszych artykułów:

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicja według art. 3 ustawy brzmi:

1) **zabytek** – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2) **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;

3) **zabytek ruchomy** – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;

4) **zabytek archeologiczny** – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

6) **prace konserwatorskie** – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

7) **prace restauratorskie** – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

8) **roboty budowlane** – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) **badania konserwatorskie** – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu

zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) **badania architektoniczne** – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) **badania archeologiczne** – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) **historyczny zespół budowlany** – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) **krajobraz kulturowy** – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Organy administracji publicznej podejmują na podstawie art. 4 działania mające na celu ochronę zabytków polegające w szczególności na:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opiekę nad zabytkiem sprawuje wg art. 5 jego właściciel lub posiadacz i polega ona, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formy ochrony zabytków definiuje art. 7:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpisu do rejestru zabytków dokonuje wojewódzki konserwator zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomości lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Według art. 18 ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

W art. 19 uszczegółowiono zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Ewidencja zabytków zgodnie z **art. 21** jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

W art. 22. określono podział kompetencji prowadzenia rejestrów i ewidencji:

1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;**
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;**
- 3)¹ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.**

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

7. Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące:

- 1) imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku;
- 2) imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną;

3) imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań

¹ Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. Poz. 951).

konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Art. 25 mówi, iż zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku, jak również możliwości jego dostosowania dla osób ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1062);
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Zakres sprawowania opieki nad zabytkami oraz obowiązek finansowania i dotacji prac określa art. 71 i art. 81:

1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 81.

1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 87:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat

odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) (uchylony)
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i **gminny program opieki** nad zabytkami **przyjmuje** odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i **rada gminy**, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 ustawy.

Art. 89

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Art. 90.

1. Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
2. Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy, w szczególności:
 - 1) opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- 2) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 3) podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
- 4) prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- 5) wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 7) sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
 - 7a) koordynowanie działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków;
 - 7b) kontrolowanie działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków na zasadach określonych w ustawie z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej (Dz. U. z 2020 r. poz. 224);
- 8) promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
- 9) organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- 10) organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
- 11) opiniowanie wniosków o nadanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”;
- 12) współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
- 13) organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 14) podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

3. W ramach koordynowania działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków Generalny Konserwator Zabytków może ustalać ogólne kierunki ich działania, wydawać instrukcje i wytyczne określające sposób ich postępowania oraz żądać od nich sprawozdań z działalności.

4. Instrukcje i wytyczne, o których mowa w ust. 3, nie mogą dotyczyć rozstrzygnięć co do istoty sprawy załatwianej w drodze decyzji administracyjnej.

Ustawa o samorządzie gminnym mówi, iż ochrona zabytków należy do zadań własnych gminy:

Art. 7. Zadania własne gminy

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;

- 3a) działalności w zakresie telekomunikacji;
- 4) lokalnego transportu zbiorowego;
- 5) ochrony zdrowia;
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
 - 6a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- 7) gminnego budownictwa mieszkaniowego;
- 8) edukacji publicznej;
- 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz **ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**;
- 10) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- 11) targowisk i hal targowych;
- 12) zieleni gminnej i zadrzewień;
- 13) cmentarzy gminnych;
- 14) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego;
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
 - 16a) polityki senioralnej;
- 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- 18) promocji gminy;
- 19) współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w **art. 3** *działalność pożytku publicznego, organizacje pozarządowe, wyłączenie stosowania przepisów ustawy ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*;
- 20) współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

1a. (uchylony)

2. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy.

3. Przekazanie gminie, w drodze ustawy, nowych zadań własnych wymaga zapewnienia koniecznych środków finansowych na ich realizację w postaci zwiększenia dochodów własnych gminy lub subwencji. Przepis **art. 8** *zadania zlecone wykonywane przez gminę* ust. 4 i 5 stosuje się odpowiednio.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy –

przyjmując ład przestrzenny i zrównoważony rozwój za podstawę tych działań. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się zwłaszcza:

- 1) wymagania ładu przestrzennego, w tym urbanistyki i architektury; 1a) potrzeby zrównoważonego rozwoju;
- 2) **walory architektoniczne i krajobrazowe;**
- 3) wymagania ochrony środowiska, w tym gospodarowania wodami, ochrony gruntów rolnych i leśnych oraz ochrony złóż kopalin;
- 4) **wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;**
- 5) wymagania ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa ludzi i mienia, a także potrzeby osób ze szczególnymi potrzebami, o których mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2022 r. poz. 2240);
- 6) walory ekonomiczne przestrzeni;
- 7) prawo własności;
- 8) potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa;
- 9) potrzeby interesu publicznego;
- 10) potrzeby w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, w szczególności sieci szerokopasmowych;
- 11) zapewnienie udziału społeczeństwa w pracach nad sporządzaniem aktów planowania przestrzennego, w tym przy użyciu środków komunikacji elektronicznej;
- 12) zachowanie jawności i przejrzystości procedur planistycznych;
- 13) potrzebę zapewnienia odpowiedniej ilości i jakości wody, do celów zaopatrzenia ludności;
- 14) potrzeby zapobiegania poważnym awariom i ograniczania ich skutków dla zdrowia ludzkiego i środowiska;
- 15) potrzeby związane z kształtowaniem rolniczej przestrzeni produkcyjnej i rozwoju produkcji rolniczej.

Art. 2. ust. 10. Definiuje, iż przez „**dobro kultury współczesnej**” – należy rozumieć niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna;

Art. 13b ust. 3 lit. j Ustalenia planu ogólnego określa się, uwzględniając uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy, w szczególności: **zabytki objęte formami ochrony**, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951 i 1688), lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej,

Art. 13i ust. 5 lit. b mówi, iż projekt planu ogólnego należy uzgodnić z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do wskaźników i parametrów zabudowy i zagospodarowania terenu, o których mowa w art. 13e ust. 2 i 3, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Art. 15. 1. mówi, iż Wójt, burmistrz albo prezydent miasta sporządza projekt planu miejscowego, zawierający część tekstową i część graficzną, wraz z uzasadnieniem, uwzględniając politykę przestrzenną gminy określoną w strategii rozwoju gminy lub strategii rozwoju ponadlokalnego. W uzasadnieniu przedstawia się w szczególności: **zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej;**

Art. 27b. 1. ust 2. mówi, że do sporządzania i uchwalania planu miejscowego albo jego zmiany dopuszcza się zastosowanie postępowania uproszczonego, jeżeli: zmiana planu miejscowego dotyczy wyłącznie zmiany ustaleń w związku z wpisem obiektu lub obszaru do rejestru zabytków, skreśleniem obiektu lub obszaru z rejestru zabytków lub ujęciem zabytku w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

Art. 54. 1. mówi, iż decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego określa: rodzaj inwestycji oraz warunki i szczegółowe zasady zagospodarowania terenu oraz jego zabudowy zgodne z planem ogólnym oraz wynikające z przepisów odrębnych, a w szczególności w zakresie: ochrony środowiska i zdrowia ludzi oraz **dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.**

Ustawa o samorządzie województwa.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami jest jednym z zadań publicznych, które wykonuje samorząd województwa.

Art. 11 ust. 1 pkt 1 stanowi, iż zadaniem władz województwa jest pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej.

Art. 11 ust. 2 pkt 7 stanowi, iż zadaniem władz województwa jest **wspieranie rozwoju kultury oraz sprawowanie opieki nad dziedzictwem kulturowym** i jego racjonalne wykorzystywanie.

Art. 14 ust. 1 pkt 3 stanowi, iż samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie **kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.**

Ustawa prawo budowlane

Ustawa – Prawo budowlane, normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

Najważniejszymi artykułami w Ustawie Prawo budowlane, odnoszącymi się do zabytków jest:

Art. 30. ust. 7 który stanowi iż:

Organ administracji architektoniczno-budowlanej może nałożyć, w drodze decyzji, o której mowa w ust. 5, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia

miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy lub spowodować:

- 1) zagrożenie bezpieczeństwa ludzi lub mienia;
- 2) **pogorszenie** stanu środowiska lub **stanu zachowania zabytków**
- 3) pogorszenie warunków zdrowotno-sanitarnych;
- 4) wprowadzenie, utrwalenie, zwiększenie ograniczeń lub uciążliwości dla terenów sąsiednich.

Art. 39. który stanowi, iż:

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
2. Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67. który stanowi:

1. Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu i uporządkowanie terenu oraz określającą terminy przystąpienia do tych robót i ich zakończenia.
 - 1a. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do całości elektrowni wiatrowej w rozumieniu ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych (Dz. U. z 2024 r. poz. 317), z zastrzeżeniem, że obowiązany do rozbiórki i przywrócenia użytkowanego terenu do stanu pierwotnego jest podmiot, który w przypadku:
 - 1) niez uzyskania pozwolenia na użytkowanie – uzyskał pozwolenie na budowę dla danej elektrowni wiatrowej;
 - 2) instalacji, dla których uzyskano pozwolenie na użytkowanie – jako ostatni prowadził eksploatację danej elektrowni wiatrowej.
2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków.
3. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną

konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję, o której mowa w ust. 1, organ nadzoru budowlanego wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Ustawa o rewitalizacji

Ustawa określa zasady oraz tryb przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji. Przede wszystkim zajmuje się prowadzeniem procesu rewitalizacji. W szczególności oznacza to charakterystykę związanych z rewitalizacją uchwał rady gminy, a także trybu i konsekwencji ich podejmowania. Rewitalizacja to szerszy proces oznaczający walkę z degradacją m.in. społeczną czy przestrzenną, prowadzony w celu polepszenia jakości życia mieszkańców.

Rada gminy, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, podejmuje uchwałę o przystąpieniu do sporządzenia gminnego programu rewitalizacji. Wójt, burmistrz albo prezydent miasta, po podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzenia gminnego programu rewitalizacji, przeprowadza konsultacje społeczne projektu gminnego programu rewitalizacji i występuje o zaopiniowanie projektu gminnego programu rewitalizacji w przypadku gdy jest to uzasadnione specyfiką obszaru rewitalizacji przez **właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków** – w zakresie form ochrony zabytków. W przypadku nieruchomości położonych na obszarze Strefy gmina może udzielić ich właścicielom lub użytkownikom wieczystym dotacji w wysokości nieprzekraczającej 50% nakładów koniecznych na wykonanie:

- 1) robót budowlanych polegających na remoncie lub przebudowie,
- 2) prac konserwatorskich i prac restauratorskich w rozumieniu art. 3 pkt 6 i 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951, 1688 i 1904) w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków.

IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

1. Ochrona dziedzictwa kulturowego w ustaleniach międzynarodowych

Międzynarodowe normy ochrony dziedzictwa zdefiniowane zostały w szeregu dokumentów doktrynalnych. Określają one wartość dziedzictwa kulturowego i zasady jego ochrony. Umowy międzynarodowe, ratyfikowane przez Rzeczpospolitą Polską i opublikowane w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego (art. 87, ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej). Tym samym są one źródłem praw i obowiązków w polskim porządku prawnym. Przestrzeganie ich jest obowiązkiem organów administracji publicznej oraz obywateli. Międzynarodowe konwencje w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, ratyfikowane przez Polskę stanowią źródło prawa krajowego. Międzynarodowe dokumenty doktrynalne wyznaczają natomiast standardy i kierunki współczesnej ochrony dziedzictwa kulturowego.

Wybór najistotniejszych międzynarodowych ustaleń dla dziedzictwa kulturowego, które zostały przyjęte w Polsce:

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz.U. z 1976 r. nr 32 poz. 191)

Konwencja to umowa międzynarodowa zobowiązująca państwa sygnatariuszy do identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ustanawia ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości, m.in. przez nadawanie międzynarodowego statusu ochrony i poprzez wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO. W preambule stwierdza się, że dziedzictwu kulturowemu i naturalnemu coraz bardziej zagraża zniszczenie również wskutek przeobrażeń społecznych i zmian gospodarczych. Uszkodzenie lub unicestwienie takich dóbr stanowi nieodwracalne zubożenie dziedzictwa wszystkich narodów świata. Dobra kulturowe o wyjątkowym znaczeniu muszą być zachowane jako element światowego dziedzictwa ludzkości. W ich ochronę musi zaangażować się cała społeczność międzynarodowa.

Konwencja w art. 1 definiuje dziedzictwo kulturowe jako:

1) zabytki: dzieła architektury, monumentalnej rzeźby lub malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

2) zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

3) miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy oraz stanowiska archeologiczne mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

W rozumieniu art. 2 Konwencji za dziedzictwo naturalne uważane są:

1) pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego

2) formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania

3) miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania naturalnego piękna.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego, popularnie zwana konwencją maltańską przyjęta w La Valletcie dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz.U. z 1996 r. nr 120 poz. 565)

W konwencji przypomniano, że dziedzictwo archeologiczne ma zasadnicze znaczenie dla wiedzy o historii ludzkości. Potwierdzono, że europejskie dziedzictwo archeologiczne, stanowi dowód pradawnej historii, jest poważnie zagrożone zniszczeniem z powodu wzrastającej liczby projektów zagospodarowania przestrzennego, zagrożeń naturalnych, nielegalnych lub nienaukowych wykopalisk i niewystarczającej świadomości publicznej. Tym samym uznano, że jest istotne ustanowienie, tam gdzie jeszcze nie istnieją, odpowiednich kontrolnych procedur administracyjnych i naukowych oraz że potrzeba ochrony dziedzictwa archeologicznego powinna znaleźć odzwierciedlenie w planach zagospodarowania przestrzennego oraz w kierunkach rozwoju kultury. Podkreślono również, że odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa archeologicznego należy nie tylko do bezpośrednio zainteresowanego państwa, ale również do wszystkich państw w Europie w celu zmniejszenia ryzyka zniszczenia oraz promowania zachowania dziedzictwa poprzez zachęcanie do wymiany ekspertów i doświadczeń.

Najważniejszym rezultatem Konwencji Maltańskiej jest zapis, że żadna inwestycja nie będzie niszczyła stanowisk archeologicznych bez przeprowadzenia wcześniejszych wykopalisk ratowniczych. Uznając, że europejskie dziedzictwo archeologiczne, będące świadectwem starożytnej historii, jest poważnie zagrożone na skutek rosnącej liczby planów rozwoju gospodarczego, zagrożeń naturalnych, nielegalnych bądź nienaukowo prowadzonych wykopalisk oraz niedostatecznego poziomu świadomości społecznej.

Skutkiem wprowadzenia w życie tej zasady stało się:

1) Uwzględnianie obecności stanowisk archeologicznych w ocenach oddziaływania inwestycji na środowisko;

- 2) Zwiększenie liczby wykopalisk ratowniczych i radykalne zmniejszenie liczby wykopalisk podejmowanych w celach czysto badawczych (na stanowiskach archeologicznych niezagrażonych zniszczeniem);
- 3) Zwiększenie zapotrzebowania na instytucje i firmy archeologiczne, które mogą prowadzić wykopaliska ratownicze w trudnych warunkach (np. zimą); to z kolei doprowadziło w wielu krajach do powstania tzw. archeologii komercyjnej lub kontraktowej, czyli pojawienia się licznych prywatnych firm wykopaliskowych.

Europejska Konwencja Krajobrazowa przyjęta w Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz.U. z 2006 r. poz. 98)

Europejska Konwencja Krajobrazowa jest jedynym aktem międzynarodowym w całości dedykowanym tematyce krajobrazu.

Celem Europejskiej Konwencji Krajobrazowej jest promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu oraz organizowanie współpracy europejskiej w tym zakresie, opartej na wymianie doświadczeń, specjalistów i tworzeniu dobrej praktyki krajobrazowej. Konwencja traktuje krajobraz jako ważny element życia ludzi zamieszkujących w miastach i na wsiach, na obszarach zdegradowanych, pospolitych, jak również odznaczających się wyjątkowym pięknem, dlatego swoim zasięgiem obejmuje terytorium całej Polski.

W celu realizacji zapisów Konwencji, Strony podejmują działania zmierzające m.in. do:

- 1) Prawnego uznania krajobrazów jako istotnego komponentu otoczenia ludzi;
- 2) Ustanowienie procedur udziału społeczeństwa w procesach planowania i zarządzania krajobrazem;
- 3) uwzględniania kwestii krajobrazowych we wszelkich działaniach związanych z zarządzaniem przestrzenią.

Ponadto Strony Konwencji zobowiązane są do identyfikacji, charakterystyki oraz oceny własnych krajobrazów, określenia dla nich celów jakości, a także podnoszenia świadomości społecznej oraz współpracy transgranicznej. Zachętą do działań na rzecz trwałej ochrony, gospodarki i planowania obszarów krajobrazowych jest Nagroda Krajobrazowa Rady Europy. To wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, ich ugrupowaniom lub organizacjom pozarządowym za wzorcowe działania w zakresie ochrony i zrównoważonego kształtowania krajobrazu.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. z 2007 r. nr 215 poz. 1585)

Konwencja ma na celu wspieranie polityk i środków krajowych poprzez:

- 1) Stworzenie przemyślanego, przejrzystego i partycypacyjnego systemu zarządzania kulturą;
- 2) Wspomaganie przepływu dóbr i usług kulturalnych oraz mobilności artystów i osób zawodowo związanych z kulturą;
- 3) Promowanie polityk zrównoważonego rozwoju i programów pomocy międzynarodowej, które uwzględniają kulturę w strategiczny sposób;
- 4) Promowanie wolności artystycznej oraz społecznych i gospodarczych praw artystów.

Cele konwencji:

- 1) Ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego.
- 2) Tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i oddziaływać na siebie w sposób przynoszący im wzajemne korzyści.
- 3) Zachęcanie do dialogu kultur oraz szerszej wymiany kulturalnej na świecie w oparciu o szacunek i kulturę pokoju.
4. Popieranie międzykulturowości, tj. wspólnych form wyrazu kulturowego na drodze dialogu i wzajemnego poszanowania, rozwijania interakcji między kulturami i budowania pomostów między narodami.
- 5) Promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym.
- 6) Potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem na całym świecie, a zwłaszcza w krajach rozwijających się, oraz wspieranie krajowych i międzynarodowych działań ukierunkowanych na uznanie prawdziwej wartości tego związku.
- 7) Uznanie szczególnego charakteru działalności, dóbr i usług kulturalnych jako nośników tożsamości, wartości oraz znaczeń.
- 8) Potwierdzenie suwerennego prawa państw do wprowadzania w życie polityk oraz środków chroniących i promujących różnorodność form wyrazu kulturowego.
- 9) Umacnianie współpracy i solidarności międzynarodowej w duchu partnerstwa, ukierunkowanych w szczególności na zwiększenie potencjału krajów rozwijających się w zakresie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Granadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 210)

Głównym celem Konwencji jest ochrona spuścizny architektonicznej znajdującej się w Europie i w Polsce, przy uwzględnieniu wymogów współczesności i zrównoważonego rozwoju. Jest

ona usytuowana ponad podziałami narodowościowymi, także w układzie regionalnym. Konwencja ma na celu harmonizację działań inwestycyjnych z koniecznością zachowania dziedzictwa architektonicznego. Zgodnie z nią, jako "dziedzictwo architektoniczne" rozumie się dobra trwałe obejmujące zabytki, zespoły budynków i tereny. Pod pojęciem "zabytki" mieszczą się wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i wyposażeniem.

Pod pojęciem "zespoły budynków" rozumie się natomiast: jednolite zespoły zabudowy miejskiej lub wiejskiej wyróżniające się szczególną wartością, na tyle zwarte, aby tworzyć określoną jednostkę urbanistyczną. "Tereny" zaś to: dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyły jednostkę urbanistyczną, mającą szczególną wartość.

Konwencja nakazuje m.in. zidentyfikowanie obiektów podlegających ochronie, wprowadzenie systemu ochrony prawnej dziedzictwa architektonicznego, zapewnienie przez organy publiczne, w ramach dostępnego budżetu, pomocy finansowej na utrzymanie i restauracje dziedzictwa.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, uchwalona podczas 32 sesji Zgromadzenia Ogólnego UNESCO w dniu 17 października 2003 roku (Dz.U. z 2011 r. poz. 1018)

Konwencja stanowi pierwszy międzynarodowy traktat, który umożliwia prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i podnoszenia jego rangi. Dokument stwarza również ramy prawne, administracyjne i finansowe. Stanowi zachętę dla krajów świata do dostrzegania wagi tego dziedzictwa i do otaczania go opieką. Głównymi celami Konwencji jest:

- 1) ochrona niematerialnego dziedzictwa,
- 2) zapewnianie poszanowania niematerialnego dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek,
- 3) wzrost na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane,
- 4) zapewnianie międzynarodowej współpracy i pomocy w tym zakresie.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe to m.in.: praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1194/2011/UE z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działanie na rzecz Znak Dziedzictwa Europejskiego (ZDE).

Unia Europejska ustanowiła Znak Dziedzictwa Europejskiego, który jest przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom, które odgrywają istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi wśród obywateli na wspólne dziedzictwo kulturowe w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii, a także wzmocnienie dialogu między kulturami. Ponadto dziedzictwo odgrywa przez szeroko rozumianą turystykę kulturalną, bardzo ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi. Znak dziedzictwa europejskiego odróżnia się od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy przez położenie szczególnego nacisku na europejską wartość symboliczną obiektów oraz ich wymiar pedagogiczny.

2. Strategie krajowe – polityka państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Do najważniejszych dokumentów zawierających strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na poziomie krajowym należą:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 (M.P. z 2019 r. poz. 808)

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami to dokument strategiczny uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Obowiązujący Program za główny cel stawia sobie stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez

a. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym poprzez: szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

b. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym poprzez wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich. Ewaluację stosowanych standardów i metod konserwatorskich. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez

a. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych.

b. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego poprzez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez

a. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości poprzez kampanię społeczno-edukacyjną w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla

osób z niepełnosprawnościami. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

b. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami poprzez program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004 – 2020²

Strategia przygotowana przez Ministerstwo Kultury jest podstawowym dokumentem rządowym. Podjęto w nim próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych i stanowi podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Celem tej strategii jest zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości ponadpokoleniowej, określającej całość historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski. Kultura jest wartością warunkującą tożsamość narodową i zapewniającą ciągłość tradycji i rozwój regionów. Zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz ich aktywna ochrona zabytków zostały uznane za jeden z celów częściowych i uzupełniających cel strategiczny określony jako zrównoważony rozwój kultury w regionach. Ten cel częściowy realizowany był w ramach jednego z pięciu obszarów priorytetowych, któremu odpowiada Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadzono programy operacyjne służące wdrażaniu strategii, powiązane z funduszami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Powołano też Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe. Celem tego programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych. Celami częściowymi programu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

² [www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_\(2005\).pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_(2005).pdf)

Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych. Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki samorządu terytorialnego.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (M.P. z 2017 r. poz. 260)

Strategia określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2030. SOR przedstawia nowy model rozwoju – rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jest on oparty o indywidualny potencjał terytorialny, inwestycje, innowacje, rozwój, eksport oraz wysoko przetworzone produkty. Nowy model rozwoju zakłada odchodzenie od dotychczasowego wspierania wszystkich sektorów/branż na rzecz wspierania sektorów strategicznych, mogących stać się motorami polskiej gospodarki. Jego fundamentalnym wyzwaniem jest przebudowanie modelu gospodarczego tak, żeby służył on całemu społeczeństwu³.

SOR zmierza do zmiany struktury gospodarki na rzecz uczynienia jej bardziej innowacyjną, efektywnie wykorzystującą zasoby kapitału rzeczowego i ludzkiego. Na podkreślenie zasługuje dążenie do zwiększenia odpowiedzialności instytucji państwa za kształtowanie procesów gospodarczych, społecznych i terytorialnych.

Polityka regionalna doprowadzić ma do zwiększenia efektywności interwencji publicznej, w szczególności w odniesieniu do słabszych regionów, podregionów, miast i obszarów wiejskich, nie rezygnując jednak z wykorzystania potencjałów terytoriów wysoko rozwiniętych⁴.

Jednym z Projektów Strategicznych jest digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury. Działania mają skupić się na ochronie i promocji dziedzictwa narodowego poprzez wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO)⁵.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju do roku 2030 (M.P. z 2012 r. poz. 252)

³ Informacje o Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju - Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej - Portal Gov.pl (www.gov.pl)

⁴ Tamże,

⁵ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Warszawa 2017, s. 244, 287.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Została opracowana zgodnie z zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 roku.

W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu oraz wskazano zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych mających istotny wpływ terytorialny. Dokument przestał obowiązywać na mocy przyjętej w 2020 r. nowelizacji Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (M.P. z 2019 r. poz. 1060)

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) rozwija postanowienia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). KSRR jest zbiorem wspólnych wartości, zasad współpracy rządu i samorządów oraz partnerów społeczno-gospodarczych na rzecz rozwoju kraju oraz województw. Dokument określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej przez rząd wobec regionów. Strategia w nadchodzących latach odegra ważną rolę w procesie programowania krajowych i unijnych środków publicznych.

Cel główny polityki regionalnej do roku 2030 realizowany będzie w oparciu o uzupełniające się trzy cele szczegółowe. Celem, jaki interesuje nas ze względu na aspekt ochrony zabytków i rozwoju kultury to: wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych poprzez rozwijanie i wykorzystywanie instrumentów wsparcia ukierunkowanych na tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności, innowacyjności i inwestycji w wybranych sektorach. Cel ten zostanie osiągnięty m.in. poprzez rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Ważnym obszarem rozwoju kapitału społecznego jest pełniejsze wykorzystanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego.

Podniesienie jakości życia, poczucia zakorzenienia i tożsamości kulturowej oraz wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwoju gospodarczego osiągnięte zostanie poprzez inwestycje w kulturę, wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wspieranie organizacji czasu wolnego, organizację imprez kulturalnych i turystyki kulturowej oraz przez współpracę z organizacjami pozarządowymi. W tym zakresie wspierane będą następujące działania:

- promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury,
- promocja turystyczna mająca na celu wzrost atrakcyjności turystycznej obszarów o wysokich walorach kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych.

3. Strategie wojewódzkie – polityka samorządu województwa zachodniopomorskiego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (Uchwała nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego)

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego (SRWZ) jest podstawowym dokumentem wyznaczającym kierunki polityki rozwoju i cele, które powinny być osiągnięte w 2030 r. Sformułowana w niej wizja rozwoju regionu zmierza do uzyskania w perspektywie roku 2030 celów rozwojowych zapewniających wyższą jakość życia mieszkańców regionu, w oparciu o potencjał nowoczesnej gospodarki. Znajduje to wyraz w misji województwa, którą jest: „Pomorze Zachodnie – lider niebieskiego i zielonego wzrostu zapewniającego wysoką jakość życia mieszkańców.” SRWZ identyfikuje obszary priorytetowe dla których sformułowano cele strategiczne polityki rozwoju województwa zachodniopomorskiego, wyznaczające ścieżkę do osiągnięcia zamierzonej wizji rozwoju regionu w perspektywie roku 2030. Wszystkie kierunkowe działania sektorowe realizowane w ramach szerokiego obszaru aktywności samorządu województwa pozostają zbieżne z tym strategicznym wyborem lub też stanowią jego dopełnienie.

Cztery najważniejsze cele jakie zostały ujęte w programie rozwoju województwa zachodniopomorskiego to: otwarta społeczność, dynamika gospodarcza, sprawny samorząd i partnerski region⁶.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego (Uchwała nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego)

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (PZPWZ) ma trzy zasadnicze cele:

1. kształtowanie polityki przestrzennej województwa, zgodnej z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przy uwzględnieniu terytorializacji polityki rozwoju, przyjmując ład przestrzenny i zrównoważony rozwój jako podstawę działań,
2. koordynację elementów planowania rozwoju wynikających ze zobowiązań międzynarodowych, planowania krajowego, regionalnego i lokalnego,
3. dostarczenie informacji o województwie, zwłaszcza o jego uwarunkowaniach przestrzennych i kierunkach rozwoju w tej dziedzinie.

Realizując te cele plan zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględni i nadaje ramy przestrzenne strategii rozwoju województwa i politykom sektorowym oraz określa:

1. uwarunkowania zewnętrzne, wynikające z obowiązujących przepisów prawa, położenia województwa w przestrzeni krajowej i europejskiej oraz z krajowych i europejskich strategii i programów rozwoju,

⁶ bip.rbip.wzp.pl/sites/bip.wzp.pl/files/articles/srwz2030size0.pdf

2. uwarunkowania wewnętrzne, wynikające ze stanu środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz potrzeb jego ochrony, stanu zagospodarowania przestrzeni, stanu i tendencji zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej województwa,
3. kierunki i działania służące realizacji strategicznych celów rozwoju województwa, z uwzględnieniem struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz zadań o znaczeniu ponadlokalnym o zasięgu krajowym i wojewódzkim,
4. narzędzia realizacji planu, w tym rekomendacje do krajowej i regionalnej polityki przestrzennej oraz system monitoringu⁷.

Plan jest elementem regionalnego planowania strategicznego i stanowi podstawowe narzędzie koordynacji zamierzeń organizacyjnych, społecznych, gospodarczych i innych, będących przedmiotem zainteresowania samorządu wojewódzkiego w przestrzeni, a jednocześnie służy przestrzennej konkretyzacji celów sformułowanych w strategii rozwoju województwa i w innych dokumentach programowych. PZPWZ nie jest aktem prawa miejscowego i nie narusza uprawnień gmin w zakresie planowania miejscowego; nie stanowi też podstawy prawnej wydawania decyzji administracyjnych. Plan jest aktem kierownictwa wewnętrznego i wiąże władze województwa, a także inne podmioty administracji publicznej w zakresie respektowania priorytetów rozwojowych i prowadzenia polityki przestrzennej zgodnie z ustalonymi kierunkami. Stanowi wytyczne dla dokumentów wojewódzkich (strategicznym i operacyjnym) w zakresie realizacji polityki przestrzennej województwa. Plan łączy planowanie krajowe poprzez poziom regionalny z planowaniem miejscowym. Formułuje również propozycje do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, planu zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich i projektów ponadregionalnych i międzynarodowych o charakterze planistycznym. Stanowi też podstawę do formułowania wniosków do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i ich oceny pod kątem realizacji celów regionalnych. Samorządom lokalnym i inwestorom plan dostarcza ponadto informacji, jakie dobre praktyki powinni stosować w gospodarowaniu przestrzenią. Plan formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie. Stanowi podstawę do konstruowania programów operacyjnych rozwoju województwa⁸.

Jednym z ważniejszych punktów Planu jest rozdział 2.4. poświęcony zabytkom i krajobrazowi kulturowemu. Najważniejszym kierunkiem działań nakreślonym w PZPWZ jest powstrzymanie postępującej degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej oraz zachowanie i kształtowanie krajobrazu kulturowego jako cennego elementu kultury, który wpływa na atrakcyjność obszaru oraz na jakość życia mieszkańców i wzrost walorów turystycznych. Najistotniejszym działaniem budującym ład przestrzenny jest ochrona najcenniejszych obiektów i obszarów kulturowo-krajobrazowych przed degradacją oraz ich rewaloryzacja.

⁷ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego. Tom I, Uwarunkowania kształtowania polityki przestrzennej województwa, Szczecin 2020, s. 5.

⁸ Tamże.

W Programie zaleca się wszystkim gminom województwa:

- 1) opracowanie programów gospodarowania zabytkami, jako kompleksowej oferty łączącej potrzeby funkcjonalne i ochronę konserwatorską, w tym zasady sprzedaży, dzierżawy i udostępniania,
- 2) stworzenie obiektywnej listy zabytków wymagających najpilniejszych prac konserwatorskich (w tym ratunkowych), będącej narzędziem wsparcia decyzji o dofinansowaniu prac konserwatorskich,
- 3) finansowe wspieranie i promowanie zagospodarowania zabytków na cele kulturalne, turystyczne i inne publiczne, z uwzględnieniem tworzenia miejsc pracy,
- 4) ochrona zabytków przed instalowaniem nośników reklamowych oraz nieprawidłową termomodernizacją,
- 5) rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów parkowo-pałacowo-folwarcznych,
- 6) rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych – włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy przy jednoczesnym priorytecie zachowania wartości zabytkowych,
- 7) zachowanie i odtworzenie historycznych założeń parkowych i cmentarzy,
- 8) stworzenie programu modernizacji i wykorzystania zabytkowych budowli hydrotechnicznych,
- 9) wykluczenie lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wielkoprzestrzennych, dominant wysokościowych z obszarów zapewniających ekspozycję sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych,
- 10) uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego ochrony wskazanych i rekomendowanych do ustanowienia pomników historii wraz z ich otoczeniem⁹.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024 (Uchwała nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego)

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024 opracowany został przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie. Program jest jednym z dokumentów kierunkowych samorządu województwa, który działa na rzecz rozwoju regionu i mieszkańców. Podstawowym celem Programu jest ochrona dziedzictwa kulturowego i włączenie go w nurt życia społeczeństwa, poprzez utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków, działania służące utrzymaniu zasobu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków oraz zagospodarowaniu ich w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz potrzebom społecznym. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024 obejmuje zagadnienia związane z bogactwem kulturowym dziedzictwa regionu, w szczególności zabytków, przy uwzględnieniu lokalnej specyfiki, mocnych i słabych stron, uwarunkowań prawnych i finansowych. W Programie wytyczono cele strategiczne i operacyjne

⁹ Program Opieki nad Zabytkami Miasta Szczecinek na lata 2021-2024, Szczecinek 2021, s. 19-21.

oraz określono zadania do 2024 r¹⁰.

W Programie przyjęto do realizacji trzy cele perspektywiczne, którym przypisano cele operacyjne i zadania:

I. Utrzymanie zabytków, jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny Województwa Zachodniopomorskiego

1. Opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa
2. Integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym.
3. Badanie, dokumentowanie i digitalizacja zabytków oraz elementów dziedzictwa.
4. Poprawa materialnego stanu zabytków
5. Współodpowiedzialność za zabytki i lokalne dziedzictwo
6. Utrzymanie w dobrym stanie zabytków stanowiących własność województwa zachodniopomorskiego i użytkowanych przez jednostki województwa zachodniopomorskiego.

II. Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego.

1. Tworzenie warunków finansowych i organizacyjnych opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym regionu.
2. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości
3. Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

III. Wzmocnienie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego

1. Wzmacnianie instytucji i organizacji zajmujących się promocją i edukacją regionalną
2. Edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego
3. Wspieranie działań sprzyjających integracji transgranicznej.

W zakresie opieki nad zabytkami, Program powinien stać się podstawą określania polityki dla samorządów lokalnych. Aby osiągnąć cele strategiczne programu istotne jest wypracowanie planu finansowania długofalowych działań, które ukierunkowane będą na osiągnięcie określonego celu. W przypadku poprawy materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, konieczne jest zwiększanie lub utrzymanie co najmniej na dotychczasowym poziomie wysokości środków przeznaczanych na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje) oraz uwzględnienie celów programu opieki nad zabytkami w priorytetach Regionalnego Programu Operacyjnego.

¹⁰ Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024, pod red. Marii Witek, Szczecin 2021, s. 5.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021 - 2027

Program jest narzędziem realizacji celów Strategii Rozwoju do roku 2027¹¹. Pozwala on na dofinansowywanie z funduszy strukturalnych regionu projektów zgodnych z ustalonymi w aktualnym programie priorytetami, obszarami wykorzystania i systemami wdrażania środków unijnych. W programie tym istotną rolę odgrywa bogate dziedzictwo kulturowe oraz wzmocnienie instytucji kultury. Niestety, obiekty zabytkowe są w średnim i złym stanie technicznym, co bardzo ogranicza ich wykorzystanie. W związku z tym należy sukcesywnie realizować zadania mające na celu poprawę ich stanu technicznego i przystosowanie ich do odpowiedniej funkcji jaką mają pełnić. W osi priorytetowej IV. Naturalne otoczenie człowieka określono cel szczegółowy 3.1. Zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu.

Cele te mają zostać osiągnięte poprzez realizację prac konserwatorskich i restauratorskich, które poprzez zachowanie historycznej substancji zabytkowej przyczynią się do dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz do ich udostępnienia mieszkańcom regionu i turystom. Działanie nakierowane jest na ochronę rodzimego dziedzictwa Pomorza Zachodniego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową a zarazem na zwiększenie potencjału turystycznego regionu. Ponadto projekty w ramach działania będą przyczyniać się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Renowacja/adaptacja obiektów zabytkowych będzie mogła być wsparta, jeśli projekt będzie stanowił część szerszej strategii rozwoju gospodarczego dla danego terytorium. Strategia ta charakteryzować się winna potencjałem przyczyniającym się do ogólnego wzrostu gospodarczego, powiązanego z tworzeniem miejsc pracy. W projektach musi zostać wykazana trwałość ich finansowania w okresie eksploatacyjnym, z uwzględnieniem prognoz dotyczących popytu oraz przychodów generowanych przez bezpośrednich użytkowników, a także z uwzględnieniem środków własnych beneficjenta oraz subwencji ze strony właściwych podmiotów.

Projekty muszą wykazać wkład w rozwój poniższych priorytetów kulturowych:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) dla przyszłych pokoleń,
- podniesienie atrakcyjności turystycznej kraju lub regionu.

Każdy projekt musi mieć przeprowadzoną analizę zapotrzebowania na daną inwestycję, w tym szacowaną liczbę odwiedzających, użytkowników. Promowane będą rozwiązania wpływające na poprawę efektywności funkcjonowania obiektów/instytucji w długim okresie, w tym rozwiązania pozwalające na:

- obniżenie kosztów utrzymania na rzecz wydatków inwestycyjnych,
- zastosowanie innowacyjnych rozwiązań energooszczędnych – zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii, a przez to zmniejszenie ogólnych kosztów eksploatacji budynków,
- dywersyfikację źródeł finansowania działalności – pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania,

11 www.rpo.wzp.pl/fepz/poznaj-program-fepz-2021-2027-i-jego-zasady/szczegolowy-opis-priorytetow-programu-fundusze-europejskie-dla-pomorza-zachodniego

- dodatnie efekty ekonomiczne – oddziaływanie na bezpośrednie otoczenie inwestycji,
- tworzenie nowych miejsc pracy¹².

Bezpośrednim rezultatem ma być wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne. Beneficjentami programu są:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe jst,
- instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i inne związki wyznaniowe,
- przedsiębiorcy,
- jednostki sektora finansów publicznych¹³.

Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego)

Priorytetem prowadzonej polityki kulturalnej Województwa Zachodniopomorskiego jest stały rozwój intelektualny i cywilizacyjny mieszkańców, a także systematyczny wzrost potencjału kulturalnego regionu. Oznacza to dążenie do:

- wzmocnienia pozycji Pomorza Zachodniego jako istotnego regionu na mapie kulturalnej Polski,
- wykorzystania unikalnego położenia geograficznego i kulturowego regionu, wykraczającego poza granice województwa (Euroregion Pomerania, region bałtycki),
- zachowania i rozwijania unikalnego środowiska kulturowego,
- wyznaczenia kierunków rozwoju sektora kultury w regionie,
- kreowania/inicjowania działań wychowujących przyszłych odbiorców oferty kulturalnej,
- pobudzania i rozwijania aktywnego udziału w kulturze¹⁴.

W dokumencie określono trzy priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Dzięki realizacji powyższej wizji rozwoju kultury w regionie, Pomorze Zachodnie ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, które będą chciały mieszkać w regionie, gdzie

¹² Szczegółowy opis osi priorytetowych regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014 – 2020 EFRR wersja 69.0 26.01.2023, s.206 - 208.

¹³ Tamże, 209.

¹⁴ Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego, s. 8.

zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna. Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa i jego wykorzystania najważniejsza jest realizacja priorytetu 3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe. Działania w ramach tego priorytetu nakierowane będą na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, które mają wysoką wartość historyczną i kulturową, a tym samym przyczyniają się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Dziedzictwo kulturowe regionu przez powojenne lata było postrzegane jako swego rodzaju ciężar. Konsekwencje tego stanu są odczuwane do dzisiaj i to pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację istniejącego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zaszłości. Dzięki temu działaniu uda się zachować to, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę Pomorza Zachodniego¹⁵.

- Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, które jest nośnikiem wysokiej wartości historycznej i kulturowej. Realizowane działania mają na celu fizyczną poprawę stanu zabytków, ich adaptację oraz rewitalizację a także zwiększenie dostępności dla nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu będzie pozytywnie wpływać na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

- Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

Poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa podnoszone zostanie zainteresowanie problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie. W ramach priorytetu wskazane zostaje, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje wiele zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodniopomorskiego oraz wyznacza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat¹⁶.

¹⁵ Tamże, s. 12.

¹⁶ Tamże, s. 12.

V. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

1. Dokumenty uchwalone przez Radę Gminy Kołobrzeg w zakresie opieki i ochrony zabytków.

Dokumentami i aktami prawa miejscowego gminy Kołobrzeg, w których zawarto cele w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami są:

Strategia Rozwoju Gminy Kołobrzeg na lata 2016 – 2026 (Uchwała nr XIV/91/2016 Rady Gminy Kołobrzeg)

Strategia Rozwoju Gminy Kołobrzeg na lata 2016 - 2026 jest dokumentem kierunkowym stanowiącym podstawę do podejmowania działań przez organy Gminy Kołobrzeg i jej partnerów. Strategia Rozwoju Gminy Kołobrzeg na lata 2016 - 2026 stanowi program polityki rozwoju gminy. Wyznacza cele, programy operacyjne i kierunki działania, które przyczynią się do przełamywania problemów społecznych i gospodarczych oraz do podniesienia konkurencyjności gminy. Jest to wyzwanie, któremu Gmina Kołobrzeg chce sprostać w czasie postępującego procesu globalizacji, liberalizacji i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy.

Autorzy strategii wskazali iż najważniejszymi kwestiami związanymi z zabytkami i dziedzictwem kulturowym to: zły stan zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego oraz niskie nakłady na rewitalizację i renowację.

Pierwszym z celów strategicznych, który ma za zadanie zachowanie dziedzictwa jest rozwój funkcji turystyczno – wypoczynkowej. Celem szczegółowym jest stworzenie lokalnych produktów turystycznych poprzez:

- stworzenie alternatywnych form wypoczynku opartych o historię i dziedzictwo kulturowe. Głównym przesłaniem tego kierunku jest budowa, rekonstrukcja i wizualizacja średniowiecznego grodu w Budzistowie nawiązującego do historycznego sytuowania grodu Kołobrzeg. Inwestycja ta będzie stanowić docelowo element regionalnego planu sieciowych produktów turystycznych Województwa Zachodniopomorskiego pt. „Wrota Czasu”. Inwestycja będzie realizowana zgodnie z ideą turystyki rekreacyjnej i edukacyjnej.
- rozbudowę sieci ścieżek rowerowych na terenie gminy. Celem jest rozbudowa sieci ścieżek rowerowych na terenie gminy z naciskiem na komplementarność szlaków z zabytkami historycznymi i miejscami o wyjątkowych walorach przyrodniczych. Pożądanym działaniem jest również stworzenie miejsc do postoju i biwakowania dla rowerzystów. Dodatkowym działaniem może być druk rozbudowanej mapy ścieżek rowerowych obejmujących tereny Gminy Kołobrzeg i sąsiednich gmin lub budowa aplikacji internetowej.

Drugim celem strategicznym jest nowoczesny system infrastruktury. Celem szczegółowym zaś poprawa jakości zagospodarowania Gminy Kołobrzeg poprzez:

- renowację obiektów zabytkowych i historycznych występujących na terenie gminy. Przesłaniem kierunku jest udział w projektach odnowy i konserwacji obiektów zabytkowych z udziałem partnerów prywatnych i publicznych. W ramach tego kierunku Gmina będzie także wspierać inicjatywy polegające na badaniach archeologicznych na jej terenie.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg (Uchwała nr XXI/217/2020 Rady Gminy Kołobrzeg)

Studium nie jest aktem prawa miejscowego i nie może być podstawą do wydania decyzji administracyjnych. Jednakże zawarte w nim ustalenia są wiążące dla wszystkich organów i jednostek organizacyjnych gminy w pracach nad sporządzaniem miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W Studium została sformułowana polityka przestrzenna gminy; jej zasady rozwoju i kierunki, w jakich zmieniać się będzie funkcjonowanie całej gminy w tym zakresie. Studium stanowi podstawę merytoryczną i formalną do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które nie mogą być sprzeczne z ustaleniami w nim zawartymi. W studium zawarto analizę uwarunkowań wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Studium zawiera również wymogi ochrony środowiska i przyrody oraz krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego. W części poświęconej uwarunkowaniom i kierunkom ochrony środowiska kulturowego dokonano charakterystyki dziedzictwa kulturowego Gminy Kołobrzeg ze wskazaniem celów ochrony i formy ochrony wartości kulturowych. Omówiona została również ochrona stanowisk archeologicznych wraz z wytycznymi oraz ochrona krajobrazu kulturowego i zabytkowych układów ruralistycznych.

W dokumencie określono cele ochrony wartości kulturowych gminy Kołobrzeg:

Cel 1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego na terenie gminy Kołobrzeg, utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego w tym:

- układu i reliktów osadnictwa prehistorycznego,
- średniowiecznej i nowożytnej struktury osadniczej,
- historycznych nawarstwień i przekształceń cywilizacyjno-kulturowych,
- niematerialnych wartości historycznych i społecznych.

Cel 2. Zachowanie i kształtowanie wartościowego środowiska antropogenicznego i zapewnienie jego trwałego użytkowania poprzez:

- ochronę konserwatorską wartościowych stanowisk archeologicznych,
- ochronę konserwatorską cennych układów ruralistycznych,
- ochronę konserwatorską zabytków budownictwa, techniki, zieleni zabytkowej i nekropolii,
- ochronę tradycyjnych form zagospodarowania terenu i budownictwa etnograficznego,

kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych¹⁷.

Ochrona będzie realizowana poprzez:

- **stworzenie gminnego programu opieki nad zabytkami i prowadzeniu gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z**

¹⁷ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg. Ujednolicony tekst Studium, Kołobrzeg 2020, s. 53.

terenu gminy , objętych wojewódzką ewidencją zabytków,

- sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających strefy ochrony konserwatorskiej w których zawarte zostaną ustalenia ochrony wartości kulturowych i ustalenia ochrony i kształtowania krajobrazu,
- współpracę przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie,
- uzgadnianie z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dla obiektów objętych ochroną konserwatorską oraz zagospodarowaniu lub lokalizacji nowych obiektów w ich sąsiedztwie zgodnie z przepisami odrębnymi,
- współpracę ze specjalistami kształtowania krajobrazu i zabytkoznawcami przy programach rozwoju gminy i przy realizacji bieżącej polityki przestrzennej,
- pomoc w utrzymaniu obiektów na terenie gminy¹⁸.

Celem ochrony stanowisk archeologicznych jest zachowanie rozpoznanych wartościowych stanowisk archeologicznych w stanie niezmienionym i prawne uregulowanie sposobu zgłaszania i wykonywania prac ziemnych na terenach, na których stwierdzono w ramach badań AZP ślady dawnego osadnictwa. Władze gminy z uwagi na prawdopodobieństwo odkrycia innych stanowisk archeologicznych nie ujętych w AZP, będą prowadziły akcję informacyjną dla inwestorów i wykonawców robót ziemnych i melioracyjnych w celu uczulenia ich na ewentualne znaleziska mające cechy przedmiotów zabytkowych. Aby osiągnąć powyższy cel ustanowiono strefy ochrony stanowisk archeologicznych (określonych na rysunku studium), na terenie których obowiązują nakazy i zakazy zgodne z przepisami szczególnymi dotyczącymi ochrony zabytków oraz ustalenia studium.

Strefa „W I” pełnej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej W tej strefie wyklucza się wszelką działalność inwestycyjną i inną. Strefa „W I” obejmuje stanowiska wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji urzędu ochrony zabytków.

Strefa „W II” - częściowej ochrony stanowisk archeologicznych, dopuszczającej inwestowanie pod określonymi warunkami.

Strefa „W III” - ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, polegającej na prowadzeniu interwencyjnych badań archeologicznych w przypadku podejmowania prac ziemnych. Strefa „W III” obejmuje stanowiska ujęte w ewidencji służby konserwatorskiej¹⁹.

W celu ochrony historycznego krajobrazu i zabytkowych układów ruralistycznych jest zachowanie charakterystycznej fizjonomii krajobrazu gminy Kołobrzeg wraz z całym bogactwem form przyrodniczych i kulturowych.

Ochrona wartości krajobrazu kulturowego powinna być realizowana poprzez:

¹⁸ Tamże, s. 54.

¹⁹ Tamże, s. 54-55.

- utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury osadniczej,
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg,
- utrzymanie tradycyjnej, podstawowej funkcji terenu,
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym dominant kulturowych i krajobrazowych oraz utrzymanie ich roli w krajobrazie,
- przeciwdziałanie bezplanowej, chaotycznej parcelacji terenu,
- przeciwdziałanie zaśmiecaniu krajobrazu kulturowego nowymi lokalizacjami budowli substandardowych,
- ograniczenie lokalizacji obiektów wymagających znacznych przekształceń topografii oraz zmiany fizjonomii układów przyrodniczych.
- określenie szczególnych wymagań dla lokalizacji nowej zabudowy, usuwania zabudowy zdekapitalizowanej i modernizacji zabudowy i zagospodarowania we wsiach z dobrze zachowanym historycznym układem przestrzennym zabudowany obiektami o wartościach kulturowych i architektonicznych,
- sporządzenie studium historyczno-konserwatorskiego i wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej.

W Studium wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej; to obszar uznany za materialne świadectwo historyczne, na którym dawny układ przestrzenny lub jego elementy zachowały się w stanie nienaruszonym lub nieznacznie zniekształconym. W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową.

strefa „B” ochrony konserwatorskiej; to obszar ochrony układów przestrzennych lub ich fragmentów, w obrębie których czytelne jest historyczne rozplanowanie oraz zabudowa o lokalnych wartościach kulturowych. W strefie tej wprowadza się wymóg konsultowania i uzgadniania wszelkich działań inwestycyjnych z WKZ.

strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego; to krajobraz integralnie związany z zespołem zabytkowym lub obszary ukształtowane w wyniku działalności ludzkiej – parki, cmentarze, aleje. Tereny te mogą stanowić również integralną część obszarów chronionych strefą „A” lub „B”, jako rodzaj zabezpieczenia i ekspozycji form tradycyjnych.

strefa „E” ochrony ekspozycji; to ochrona ekspozycji zabytkowego układu przestrzennego lub jego elementów.

Propozycje granic stref ochrony konserwatorskiej „A”, „B”, „K” i „E” zostały naniesione na planach miejscowości i na rysunku studium w sposób orientacyjny. Ostateczny ich przebieg zostanie określony w planach miejscowych.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są niezwykle ważnym narzędziem do realizowania polityki gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ustalenia planów miejscowych w tym zakresie są jedną z form ochrony konserwatorskiej wymienionej w

ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Projekty m.p.z.p. a także ich zmiany uzgadniane są z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Szczecinie. W m.p.z.p. gminy Kołobrzeg zawarte są zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym również krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej oraz pozostałe elementy takie jak: zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, przeznaczenia terenów oraz zasady ich zagospodarowania, wymagania wynikające z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, zasady kształtowania zabudowy oraz wskaźniki zagospodarowania terenu, szczególne warunki zagospodarowania terenów oraz ograniczenia w ich użytkowaniu, w tym zakaz zabudowy oraz sposób i termin tymczasowego zagospodarowania, urządzania i użytkowania terenów oraz sposobu i terminów tymczasowego zagospodarowania, także urządzania i użytkowania terenów. Ustalenia zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dotyczą rozwiązań niezbędnych do zapobiegania degradacji zabytków, zapewnienia im ochrony oraz przywracania ich do jak najlepszego stanu. Przedmiotem ochrony budynków wskazanych do ochrony w planach miejscowych są przede wszystkim ich historyczne bryły i elewacje, zewnętrzne detale architektoniczne oraz kształty otworów okiennych i drzwiowych wraz z ich stolarką. Na rysunkach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stanowiących załączniki graficzne do uchwał, w zależności od potrzeb wprowadza się oznaczenia obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej. Oznaczeniami tymi są granice obszarów podlegających ochronie - obiektów obszarowych wpisanych do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego, granice stref ochrony konserwatorskiej, stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, oznaczenia zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego oraz obiektów wskazanych do ochrony konserwatorskiej.

W granicach administracyjnych Gminy Kołobrzeg obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

1. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działki nr 16/186 w obrębie ewidencyjnym Rościęcino Uchwała Nr XLIX/421/2022 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 28 grudnia 2022 r.
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg dla części obrębu Zieleniewo – dz. nr 133/1, 133/2, 136/1, 136/2, 136/3, 137/1 Uchwała Nr XXXVIII/326/2022 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 23 lutego 2022 r.
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg w części obrębu Dźwirzyno –działka nr 12/5 Uchwała Nr XXXVIII/327/2022 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 23 lutego 2022 r.
4. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg dla obrębów Karcino, Nowogardek. Uchwała Nr XXXVIII/328/2022 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 23 lutego 2022 r.
5. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg dla obrębów Sarbia,

Bogusławiec, Drzonowo Uchwała Nr XXXIII/289/2021 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 5 listopada 2021 r.

6. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg dla obrębów Bogucino, Stramnica Uchwała Nr XXXIII/290/2021 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 5 listopada 2021 r.

7. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg dla części obrębu Błotnica Uchwała Nr XXXIII/287/2021 RA Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 5 listopada 2021 r.

8. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg w części obrębu Dźwirzyno – działka nr 819 Uchwała Nr XXVI/250/2021 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 30 marca 2021 r.

9. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg w części obrębu Dźwirzyno – działka nr 765/2 Uchwała Nr XXVI/251/2021 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 30 marca 2021 r.

10. Plan zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Korzystno – dz. nr 182/14 Uchwała Nr X/89/2019 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 27 września 2019 r.

11. Plan zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Dźwirzyno – dz. nr 74/8, 74/14, 199/6, 396 Uchwała Nr X/88/2019 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 27 września 2019 r.

12. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg w części obrębu Grzybowo dz. nr 66/18, 123/1 Uchwała Nr XXXVIII/361/2018 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 26 września 2018 r.

13. Plan zagospodarowania przestrzennego w części obrębów Dźwirzyno i Grzybowo, w rejonie plaży nadmorskiej Uchwała Nr XXXVI/333/2018 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 29 maja 2018 r.

14. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg w części obrębu Grzybowo dz nr 32/13 Uchwała Nr XXXIII/299/2018 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 16 lutego 2018 r.

15. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg w części obrębu Dźwirzyno Uchwała Nr XXXIII/298/2018 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 16 lutego 2018 r.

16. Plan zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Kądzielno Uchwała Nr XXV/229/2017 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 30 maja 2017 r.

17. Plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg w części obrębu Dźwirzyno Uchwała Nr XXI/165/2016 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 16 grudnia 2016 r.

18. Plan zagospodarowania przestrzennego w części obrębu Grzybowo w rejonie ulicy Borkowskiej Uchwała Nr XIII/88/2015 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 22 grudnia 2015 r.

19. Zmiana planu dla części obrębu ewidencyjnego Budzistowo Uchwała Nr XLVII/307/14 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 28 października 2014 r.
20. Plan zagospodarowania przestrzennego części obrębu ewidencyjnego Stary Borek Uchwała Nr XVIII/129/12 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 28 czerwca 2012 r.
21. Plan zagospodarowania części miejscowości KądzIELno Uchwała Nr XII/92/11 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 30 grudnia 2011 r.
22. Plan Zagospodarowania Przestrzennego obrębu ewidencyjnego Korzystno Uchwała Nr VII/36/11 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 31 maja 2011 r.
23. Plan zagospodarowania przestrzennego części obrębu ewidencyjnego Rościęcino Uchwała Nr V/30/ 11 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 30 marca 2011 r.
24. Plan zagospodarowania przestrzennego części miejscowości Dźwirzyno – pomiędzy obrębami: Grzybowo, Stary Borek, Karcino oraz istniejącymi drogami gminnymi i powiatową. Uchwała Nr L/337/2010 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 27 września 2010 r.
25. Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Budzistowo Uchwała Nr L/336/10 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 27 września 2010 r.
26. Plan Zagospodarowania Przestrzennego miejscowości Zieleniewo Uchwała Nr XLIV/293/10 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 30 marca 2010 r.
27. Plan Zagospodarowania miejscowości Dźwirzyno Uchwała Nr IX/53/2007 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 31 maja 2007 r.
28. Plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości Grzybowo Uchwała Nr XXXVIII/215/2006 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 08 sierpnia 2006 r.

Uchwała nr XLVIII/321/10 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 6 lipca 2010 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Uchwała określa zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych w granicach administracyjnych Gminy Kołobrzeg. O udzielenie dotacji z budżetu Gminy Kołobrzeg na dofinansowanie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, zwane dalej „pracami” przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, może ubiegać się osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem takiego zabytku. Dotacja może być udzielona na prace wymienione w art.77 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

VI. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy 1. Zarys historii obszaru gminy

Z uwagi na brak jakichkolwiek źródeł pisanych dotyczących tego regionu rekonstrukcja historii dla czasów przed wczesnym średniowieczem nie jest możliwa.

W początkowych okresach wczesnego średniowiecza na Pomorzu pojawia się osadnictwo słowiańskie. Z uwagi na komunikacyjne znaczenie Parsęty to właśnie tereny leżące bezpośrednio nad nią, stały się od samego początku najbardziej rozwiniętymi obszarami.

Dzięki partycypacji w zyskach płynących z kontroli tego szlaku, pomiędzy rzekami – Regą na zachodzie i Łebą na wschodzie, doszło w IX-X wieku do pojawienia się licznych grodów, a więc osad obronnych, budowanych i kontrolowanych zapewne przez lokalne elity plemiennych. Jednym z takich ośrodków plemiennych był gród w Kopydłównie, stan. 1 (AZP 16-15/66). Zauważalne jest jednak, iż większość grodów powstała w pewnym oddaleniu od brzegów morza, a więc poza granicami obecnej gminy Kołobrzeg. Wynikało to ze stałego zagrożenia od strony morza i potencjalnego, nagłego ataku.

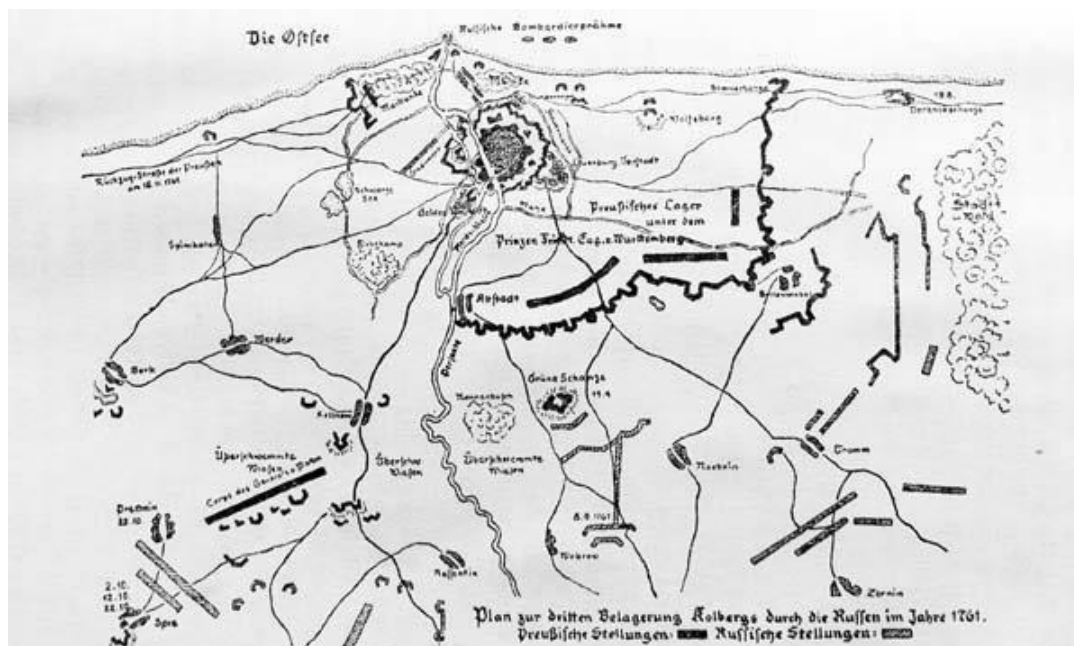
W połowie wieku XI doszło w tym regionie do powstania zrębów państwa, czego wyrazem był zanik grodów plemiennych, których funkcję przejął kilka naczelnych ośrodków administracyjnych. Jednym z nich było Budzistowo, w którym to – nie bez przyczyny – w roku 1000 podjęto, ostatecznie nieudaną próbę, instalacji biskupstwa podległego archidiecezji gnieźnieńskiej. W roku 1240 rozpoczął się proces daleko idących zmian ustrojowych, spowodowanych stopniowym przejmowaniem tych terenów przez biskupów kamieńskich, tworzących tutaj swoje dominium. Proces ten rozpoczęło nadanie przez księcia Barnima I biskupowi kamieńskiemu ziemi stargardzkiej, którą zamienił w 1248 roku na część ziemi kołobrzesckiej. Pozostałą jej część sprzedał biskupom zaś w 1276 roku. Nadanie praw miejskich Kołobrzegowi w roku 1255, a w późniejszym okresie jego przystąpienie do Związku Hanzeatyckiego spowodowało, że przez całe średniowiecze było to jedno z ważniejszych miast w tym regionie. Obszary bezpośrednio zaś z nim sąsiadujące stanowiły zaplecze rolnicze, w posiadaniu biskupów lub rodów rycerskich, nabywających je drogą nadań lub transakcji.

Okres nowożytny, którego umownie datuje się na koniec XV wieku, to kolejny rozdział w dziejach tego obszaru, na którego charakter wpływ miało głównie przekształcenie Kołobrzegu w ważny garnizon i port wojenny. Nie bez znaczenia było również przyjęcie konfesji luterańskiej przez władców Pomorza na sejmie trzebiatowskim w roku 1534 roku. W wyniku odejścia od katolicyzmu z krajobrazu kulturowego całego państwa zniknęły klasztory, ośrodki pielgrzymkowe, a także wiele z elementów wyposażenia ruchomego kościołów, zwłaszcza tego związanego z kultem świętych.

Znaczące przemiany nastąpiły również wraz z wygaśnięciem rodu Gryfitów, książąt pomorskich. Zbiegło się to w czasie z niszczącymi efektami wojny trzydziestoletniej (1618-1648), w wyniku której znaczne tereny Pomorza uległy zniszczeniom.

W trakcie wojny siedmioletniej (1756-1763) doszło do kilkakrotnych zmagania o miasto (1758, 1760, 1761), w czasie których wojska rosyjskie atakowały twierdzę. W trakcie tych walk okoliczne miejscowości zostały niemalże doszczętnie złupione i zniszczone; zwłaszcza Zieleniewo, Dygowo, które to wsie znalazły się na planach działań wojennych, a w okolicy budowano fortyfikacje polowe. Oblegający twierdzę Rosjanie, zabierali mieszkańcom zarówno jedzenie, jak i

opał. Kradzione było bydło i wszystko, co nadawało się do jedzenia. Dlatego mieszkańcy cierpieli głód i nędzę. We wsiach szerzyła się dezynteria, która odpowiadała za zwiększoną liczbę zgonów.

Oblężenie Twierdzy Kołobrzeg w 1761 roku przez wojska rosyjskie, szkic sytuacyjny wg Otto Rubowa (źródło ilustracji: <https://miastokolobrzeg.pl/historia/3189-jak-kapitulowaa-twierdzakoolobrzeg.html>)

Równie niszczące w skutkach były wojny napoleońskie, kiedy to w roku 1807 doszło do oblężenia twierdzy Kołobrzeg, a także końcowe epizody II wojny światowej i bitwa o Festung Kolberg w dniach 8-18 marca 1945 roku. W trakcie wyżej wymienionych zmagających bezpośrednio zaplecze miasta, teren obecnej gminy Kołobrzeg, stanowiło obszar stacjonowania i aprowizacji armii. Efektem tego było okresowe wyludnienie, zniszczenia infrastruktury oraz upadek zajęć rolniczych.

2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy z definicji jest zbiorem wszystkich elementów krajobrazu naturalnego, ukształtowanych w ciągu całych dziejów osadnictwa na danym obszarze.

Głównymi elementami krajobrazu kulturowego, kształtującego obecny charakter terenów gminy Kołobrzeg była rzeka Parsęta oraz morze, a od wczesnego średniowiecza funkcjonowanie grodu w Budzistowie, który 23 maja 1255 roku otrzymał prawa miejskie, nadane przez biskupa kamieńskiego Hermanna von Gleichen oraz księcia Dymińskiego Warcisława III.

Z uwagi na dominujący element miejscowego krajobrazu, jakim jest rzeka Parsęta, przez cały okres dziejów obserwujemy intensywne ślady osadnictwa, koncentrującego się w epokach pradziejowych wzdłuż jej brzegu. Był to wówczas nie tylko rezerwar wodny pitnej i źródło pożywienia, ale przede wszystkim najważniejsza arteria komunikacyjna Pomorza Środkowego. Dowodem na jej znaczenie są ślady szczególnie intensywnego osadnictwa datowanego na epokę żelaza, okres przedrzymski i młodszy okres wpływów rzymskich, występującego na gruntach wsi Niekanin, Obroty i Bogucino.

Równie ważnym elementem ówczesnego krajobrazu było morze, którego eksploatacja przynosiła szereg pożytków. Wiązało się ono jednak ze stałym poczuciem zagrożenia i możliwością potencjalnego, niespodziewanego ataku. Stąd też aż do późnego średniowiecza widoczna jest tendencja do osiedlania się w pewnej odległości od brzegu, czego najlepszym przykładem jest założenie w Budzistowie niezwykle ważnego ośrodka administracyjnego, położonego od wybrzeża o około 3 km w linii prostej.

W początkach wczesnego średniowiecza pojawiają się na tym obszarze osadnicy słowiańscy. Bliskość Parsęty spowodowała, że region ten stanowił element bardzo ważnego szlaku komunikacyjnego, co miało odbicie w odkryciu śladów pobytu tutaj Skandynawów, a także natrafieniu na przedmioty importowane nawet z krajów arabskich.

Lokowanie Kołobrzegu i jego rozwój jako istotnego ośrodka rzemieślniczego i handlowego, spowodowało, że najbliższa okolica stanowiła bezpośrednie zaplecze rolnicze, pracujące głównie na jego potrzeby. Wsie w większości należały do biskupa, który czerpał z nich dochody. Poprzez nadania i transakcje w posiadanie niektórych z nich wchodziły również rody rycerskie, użytkujące je rolniczo.

Analiza archiwalnych danych kartograficznych pokazuje, że pomiędzy Kołobrzegiem, a otaczającymi go wsiami rozciągał się szeroki pas bagien. Spowodowało to, że miasto to miało znakomite walory obronne. Z racji tej w czasach nowożytnych miasto zamieniono na ważny garnizon i port wojenny. Otaczające je tereny zaś stanowiły naturalne przedpole twierdzy, w obrębie którego nie było możliwości prowadzenia jakiegokolwiek działalności osadniczej.

Niszczące działania wojny siedmioletniej, a po kolejnych 50 latach kampanii napoleońskich, spowodowały zapaść całego Pomorza, daleko idące zniszczenia infrastruktury, upadek gospodarki i daleko idące wyludnienie.

Dopiero od połowy XIX wieku, dzięki reformom, udało się rozpocząć odbudowę regionu. W tym też czasie zaczął on odgrywać rolę celu wyjazdów turystycznych i kuracyjnych. Nadmorskie miejscowości stały się nie tylko więc rolniczym zapleczem Kołobrzegu, ale również miejscowościami wypoczynkowymi.

Ostatnią ważną przemianą w krajobrazie kulturowym było zakończenie II wojny światowej i włączenie, na mocy decyzji przywódców alianckich, Pomorza po wschodniej stronie Odry w granice Polski. Zmieniło to diametralnie obraz etniczny, tradycyjne więzi i strukturę społeczną, a co za tym idzie miało decydujący wpływ na przemiany zagospodarowania przestrzeni (zanikanie tradycyjnych cmentarzy, zmiany funkcjonalne budynków użyteczności publicznej, przemiany we własności nieruchomości, zaniknięcie warstwy arystokratycznej itp.).

VII. Zasób zabytkowy Gminy Kołobrzeg

1. Układy ruralistyczne

Na terenie gminy Kołobrzeg przeważają wsie założone w średniowieczu. Udokumentowaną średniowieczną metrykę ma 17 wsi. Średniowiecznymi wsiami placowymi m.in. jest: Bogucino, Obroty, Przećmino, Samowo i Sarbia.

Sarbia, układ ruralistyczny

1. „Mapa gabinetowa Królestwa Pruskiego” lub „Mapa Schmettau’a” (Kabinettkarte, Schmettausche Karte), 1767–1787, arkusz 14.

2. Bande I, Blatt 1. Aufgenommen und gezeichnet im Jahr 1836 von Gordon, Lieut. im 34ten Inf. R.

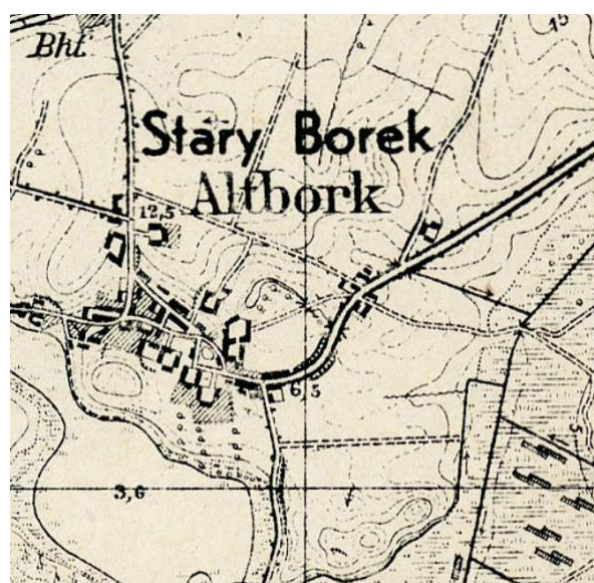
Bande II, Blatt 1. Aufgenommen und gezeichnet im Jahr 1835 von Curio Pr. Lt. im 21 Infant. Regimente (opracowanie graficzne Andrzej Kuczkowski)

Średniowiecznymi ulicówkami o zabudowie po obu stronach ulicy m.in. jest: Korzystno, Niekanin, Rościęcino i Zieleniewo. Nowożytnymi ulicówkami z okresu XVIII wiekowej kolonizacji fryderycjańskiej jest Bogusławiec i Nowy Borek. Do cennych pod względem stanu zachowania historycznego układu ruralistycznego i zachowanej substancji zabytkowej należy Bogucino, Korzystno, Nowy Borek, Przećmino, Sarbia i Stramnica.

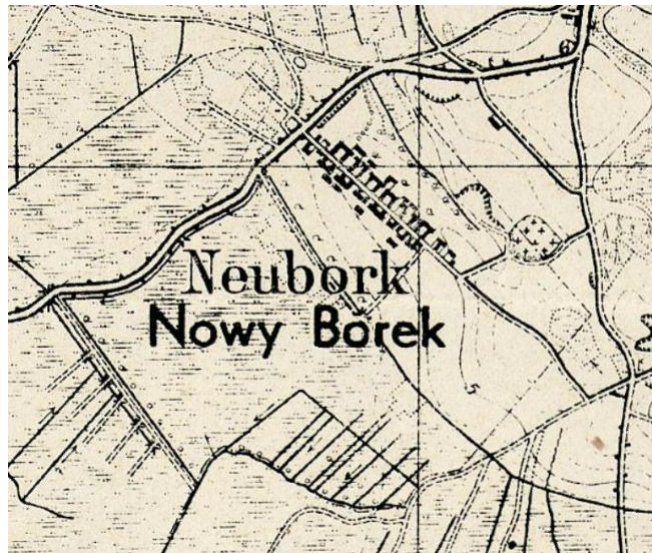

Nowy Borek

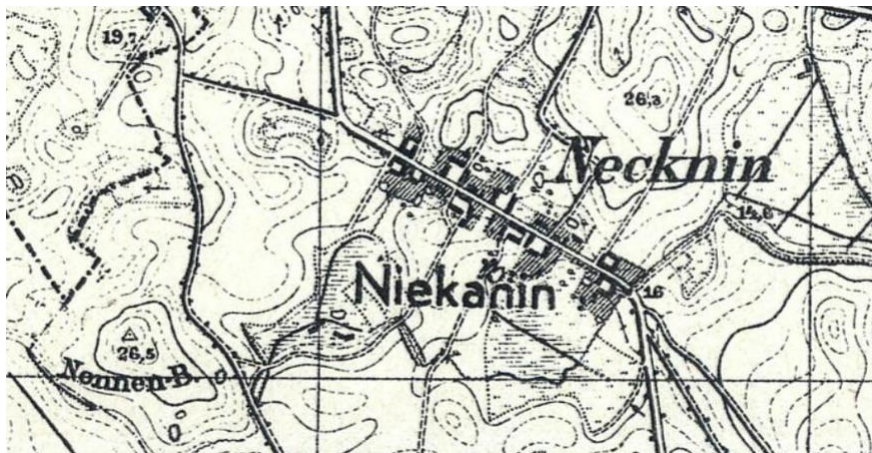
1. „Mapa gabinetowa Królestwa Pruskiego” lub „Mapa Schmettau’a” (Kabinettkarte, Schmettausche Karte), 1767–1787, arkusz 14.
2. Bande II, Blatt 1. Aufgenommen und gezeichnet im Jahr 1835 von Curio Pr. Lt. im 21 Infant. Regimente (opracowanie graficzne Andrzej Kuczkowski).

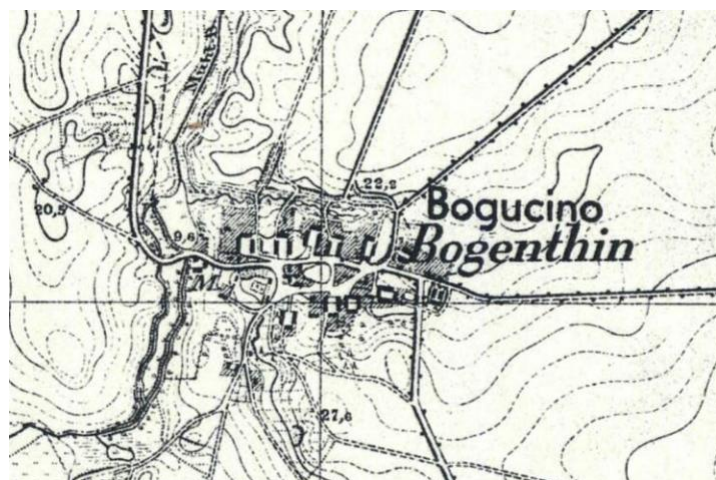
Stary Borek (Messtischblatt arkusz 1858)

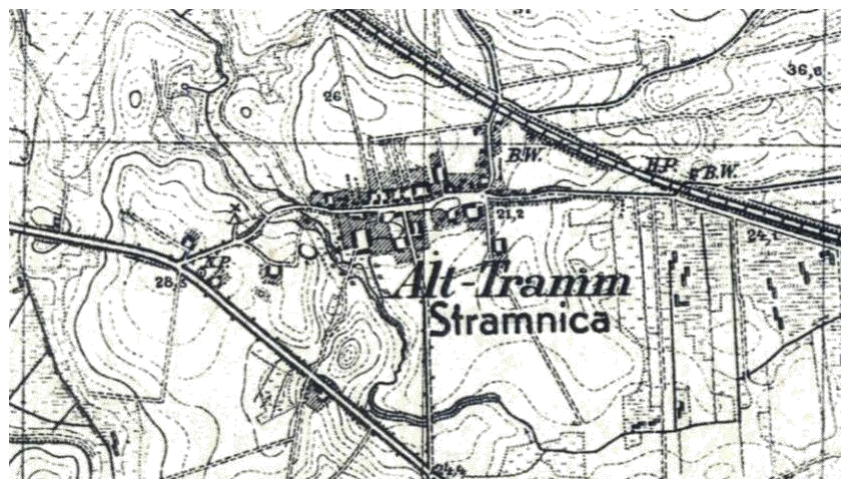
Nowy Borek (Messtischblatt arkusz 1858)

Niekanin (Messtischblatt arkusz 1859)

Bogucino (Messtischblatt arkusz 1859)

Stramnica (Messtischbalatt arkusz 1859)

Sarbia ((Messtischbalatt arkusz 1858)

2. Architektura sakralna

Na terenie Gminy Kołobrzeg znajduje się pięć świątyń; cztery z nich wpisane są do rejestru zabytków.

1. Kaplica pw. św. Jana w Budzistowie. Gotycka świątynia wzniesiona w 1222 roku lub w połowie XIII wieku lub około 1281, jednonawowa o wymiarach 8×5 m. Kościół na planie prostokąta z wyodrębnionym prezbiterium od wschodu zamkniętym trójbocznie. Ściany murowane z cegły ceramicznej nie tynkowane na zewnątrz, tynkowane wewnątrz. W wyniku reformacji i wojny trzydziestoletniej świątynia została zdewastowana, w związku z czym rozważano zburzenie kościoła. W 1670 roku świątynia została wyremontowana. Nadano wtedy oknom kształt prostokąta, a na mury nałożono cienki różowawy tynk. Podczas rosyjskiego oblężenia Kołobrzegu w 1760 roku, świątynia została uszkodzona. W 1776 roku wyremontowano kościół z funduszy mieszkańców okolicznych wiosek. Podczas oblężenia Kołobrzegu w 1807 roku kościół został uszkodzony. Duże zmiany w wyglądzie kościoła są efektem odbudowy z 1824 roku. Podczas niej w elewacji zachodniej wybito nowe wejście, a w górnej części wzniesiono ryglową wieżyczkę krytą

gontem. Portale boczne zamurowano, a całą świątynię pokryto kolejną warstwą tynku.

Kapitałny remont kościoła przeprowadzono w 1890 roku, wykonując nowy dach, w części nawowej wypruto po bokach dwa neogotyckie okna, naprawiono sklepienie absydy oraz wieżę, a także uzupełniono braki w otynkowaniu zaprawą cementową. Podczas walk w 1945 roku i Kołobrzeg, zostało zniszczone zwieńczenie wieży, oszklenia i częściowo ceglane zwieńczenie absydy. W latach 60. i 80. XX wieku naprawiono wieżyczkę nieco zmieniając jej kształt w porównaniu z wcześniejszym, usunięto tynk z murów, położono drewniany strop, zbudowano emporę. W roku 2000 położono nową ceramiczną dachówkę. W 2017 roku przeprowadzono konserwację elewacji wschodniej.

2. Kościół pw. św. Jana w Sarbii. Obecny kościół został wzniesiony pod koniec XVI wieku najprawdopodobniej na miejscu starszego drewnianego. W 1885 roku rozbudowano świątynię o nawę poprzeczną (transept) i dostawiono wieżę do elewacji zachodniej.

Kościół pierwotnie założony na planie prostokąta z prezbiterium zamkniętym pięcioboczne. Obecnie kościół posiada rzut krzyża łacińskiego z kwadratową (węższą od korpusu nawowego) wieżą od zachodu. Świątynia trójnawowa salowa, trójprzęsłowa z prezbiterium szerokości korpusu. W narożnikach między transeptem a prezbiterium aneksy o rzucie prostokąta mieszczące zakrystie. Bryła kościoła zwarta, jednokondygnacyjna; złożona z korpusu głównego w formie leżącego prostopadłościanu przykrytego dachem dwuspadowym. Transepty przykryte dachami dwuspadowymi (niższymi niż dach korpusu nawowego). Prezbiterium wysokości nawy głównej nakryte dachem trójpołaciowym. Zakrystie wysokości $\frac{1}{2}$ korpusu nawowego, przykryte dachami pulpitowymi. Od zachodu dwukondygnacyjna wieża, pierwsza kondygnacja w formie prostopadłościanu, druga kondygnacja w formie ośmiobocznego graniastosłupa zwieńczonego ośmioboczną iglicą.

Świątynia wzniesiona z cegły ceramicznej, pierwsza kondygnacja wieży wymurowana z kamienia łamanego, druga kondygnacja wieży szkieletowa, odeskowana.

Kościół w Sarbii.

3. Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Karcinie. Wg źródeł wiadomo, że w Karcinie istniał kościół „wczesnośredniowieczna budowla miała długość 74 stóp razem z wieżą i głębokość 30 stóp. Była zbudowana masywnie. Wieża zbudowana z drewna, wewnątrz obłożona jakby drewnianymi palami”. W latach 1861 – 1862 wybudowano nowy kościół wraz z wieżą w stylu neogotyckim.

Kościół założony na rzucie wydłużonego prostokąta. Budowla jednokondygnacyjna, w partii prezbiterium dwukondygnacyjna z wyodrębnionym wydłużonym prezbiterium, zamkniętym trójboczna absydą. Od strony zachodniej do korpusu nawowego przylega czterokondygnacyjna wieża na rzucie kwadratu, wtopiona do 2/3 głębokości w siane nawy głównej, przykryta hełmem w postaci sześciobocznej iglicy. Z dwóch stron flankowana jest bocznymi klatkami schodowymi, które prowadzą na emporę. Kościół w całości oskarpowany. Od południa do prezbiterium przylega zakrystia. Od wschodu zamknięta trójbocznie absyda o wysokości 1/3 niższej od niż wysokość nawy głównej. Bryła kościoła zwarta, złożona z korpusu głównego o formie leżącego, wydłużonego prostopadłościanu – jednokondygnacyjna, przykryta dachem dwuspadowym. Kościół wymurowany z cegły ceramicznej, nietynkowany.

4. Kościół pw. Chrystusa Króla w Korzystnie. Do 1866 roku Korzystano było przyporządkowane parafii św. Ducha w Kołobrzegu. Parafię w Korzystnie erygowano w 1866 roku. Kościół wzniesiony z lat 1866 – 1867 przez firmę FIRTZLAFF z Dygowa.

Kościół założony na rzucie wydłużonego prostokąta, z wyodrębnionym od wschodu wydłużonym prostokątnym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Do prezbiterium od strony północnej i południowej przylegają symetryczne prostokątne zakrystie. Od zachodu do korpusu głównego przylega wieża na rzucie kwadratu, flankowana po bokach pięciobocznymi ryzalitami.

Bryła kościoła rozczłonkowana; korpus główny dwukondygnacyjny w formie prostopadłościanu przykryty dachem dwuspadowym. Prezbiterium prostopadłościenne zamknięte trójbocznie, niższe o 1/3 od korpusu głównego, nakryte pięciopółciovym dachem. Prezbiterium flankowane prostopadłościami zakrystiami o wysokości 1/2 korpusu głównego, nakryte dachami pulpituowymi. Od zachodu wysoka prostopadłościana, czterokondygnacyjna wieża nakryta hełmem w formie ośmiobocznej iglicy. Kościół wzniesiony z cegły ceramicznej na zewnątrz nie tynkowany.

5. Kaplica luterańska w Sarbii. W 1892 roku założono w Sarbii parafię należącą do Kościoła Ewangelicko – Luterańskiego. W 1900 roku zostaje wzniesiona i poświęcona Kaplica Betlejemka. Po 1945 roku w kaplicy znajdował się magazyn. W latach późniejszych odbywały się w kaplicy lekcje religii. Od 1989 roku służy jako kaplica cmentarna.

Kaplica założona na rzucie prostokąta, posadowiona kalenicowo do drogi. Budynek salowy z wyodrębnionym od wschodu pięciobocznym prezbiterium. Kaplica wzniesiona na kamiennym fundamencie z cegły ceramicznej, nietynkowanej, przykryta dachem dwuspadowym; prezbiterium przykryte dachem pięciopółciovym. Detal architektoniczny w postaci lizen między oknami i w narożnikach, gzyms podokapowy. Elewacje trójosiowe.

Wszystkie kościoły przedstawiają dużą wartość kulturową, architektoniczną, zabytkową i

emocjonalną.

3. Architektura rezydencjonalna

Do dzisiaj zachowały się rezydencje w Drzonowie, Kądzielnie i dwie w Budzistowie.

1. Dwór w Drzonowie, wzniesiony został prawdopodobnie w 2. połowie XVIII w. dla rodziny von Schnell. W 2. połowie XIX w. właścicielem dworu został Ferdynand Petersen, a na początku XX w. właścicielką dworu została Anna Reinhard. Po II wojnie światowej właścicielem dworu wraz z zespołem folwarcznym zostało Państwo. W 1955 r. właścicielem został Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych w Drzonowie. W 1992 r. obiekt przejęła Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Dwór założony na rzucie wydłużonego prostokąta, posadowiony w głębi podwórza gospodarczego. Obiekt parterowy z frontową wystawką i gankiem na osi środkowej. Obiekt murowany z cegły ceramicznej, otynkowany, przykryty wysokim dachem dwuspadowym (pierwotnie naczółkowym); wystawka przykryta osobnym dachem dwuspadowym; ganek przykryty daszkiem trójpołaciowym. Elewacja frontowa, symetryczna, jedenastoosiowa. Detal architektoniczny w postaci opasek okiennych i ceramicznych (glazurowanych) parapetów podokiennych. Dwór jest cennym przykładem rezydencji ziemiańskiej.

Dwór w Drzonowie

2. Pałac w Budzistowie, zbudowano w latach 70. XIX w. na zamówienie władz domeny kołobrzeskiej. Autorzy projektu i budowniczowie nieznani. Budowla eklektyczna z elementami neogotyckimi i neorenesansowymi. Na przełomie wieków jako właściciel wymieniany jest Wilhelm von Münckow. Na początku XX w. pałac stał się własnością Rudolfa Damm`a, który na krótko traci go na rzecz Waltera de Grain`a. Po zakończeniu działań wojennych w marcu 1945 r., stał się siedzibą sowieckiego komendanta miasta Kołobrzeg. Następnie, od 1949 r. funkcjonowała tu dyrekcja Państwowego Gospodarstwa Rolnego. W latach 1971 – 1972 przeprowadzono remont wnętrz. W latach 90. XX w. pałac przeszedł w ręce prywatne. Po przeprowadzeniu generalnego

remontu w latach 1998-1999 obiekt zaadaptowano na hotel pod nazwą „Pałac Budzistowo”.

Pałac położony pomiędzy podwórzem gospodarczym a parkiem. Budynek na rzucie wydłużonego prostokąta z ryzalitem wejściowym na osi oraz dwoma pseudoryzalitami bocznymi. Budynek murowany z cegły ceramicznej, tynkowany, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym. Elewacja jedenastoosiowa, ozdobiona narożnym boniowaniem, szczycikami nadokiennymi oraz gzymsami między kondygnacyjnymi.

3. Pałacyk „myśliwski” w Budzistowie, zbudowano w latach 70. XIX w. dla rodziny Maager. Autorzy projektu i budowniczości nieznani. Budowla w stylu historyzmu – nurcie neomanierystycznym. W 1935 r. pałac przeszedł gruntowny remont. W okresie II wojny światowej w pałacu funkcjonował lazaret. Od 1949 roku był własnością Kombinatu PGR. W latach 90. XX w. pałac przeszedł w ręce prywatne.

Budynek na rzucie wydłużonego prostokąta z ryzalitem na osi w elewacji frontowej i tylnej, murowany z cegły ceramicznej otynkowany obustronnie. Pałac podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem mansardowym pokryty blachą (oryginalnie łupkiem). Nad ryzalitem belweder ozdobiony balustradą z kutego żelaza. Elewacja frontowa siedmioosiowa, symetryczna z ryzalitem na osi, narożniki posiadają boniowania. Okna i lukarny posiadają manierystyczne obramienia. Gzyms koronujący profilowany, gzyms międzykondygnacyjny listwowy. Nad wejściem głównym znajduje się herb Maager-ów.

Pałacyk „myśliwski” w Budzistowie

4. Pałac w Kądzielnie. wzniesiono w 1907 roku w stylu neobarokowym dla rodziny Karla Schültza. Po II wojnie światowej pałac wraz z majątkiem przejęło Państwo. W 1949 roku właścicielem zespołu został Kombinat PGR w Budzistowie. Na początku lat 50. XX wieku utworzono w pałacu ośrodek kolonijny dla studentów. Działał on do początku lat 70. W 1973 roku przeprowadzono remont generalny obiektu, zmieniając jego funkcję na budynek administracyjno – mieszkalny ze

stołówka dla pracowników PGR-u. W 1990 roku zespół przejęła Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa. W marcu 1997 pałac został zakupiony przez prywatnego właściciela. Obecnie pełni on funkcje hotelowe.

Pałac założony na rzucie prostokąta zbliżonym do kwadratu z ryzalitem na osi i aneksem w elewacji tylnej, posadowiony szczytem do drogi. Pałac dwukondygnacyjny, podpiwniczony. Wzniesiony z cegły ceramicznej, tynkowany, nakryty dachem dwuspadowym o niewielkim kącie nachylenia połaci. Elewacja frontowa symetryczna, siedmioosiowa. Ryzalit zdobiony boniowaniem, elewacje rustyką i gzymsami między kondygnacyjnymi. Wszystkie rezydencje są użytkowane i są w dobrym stanie zachowania.

4. Zabudowa wiejska

Na terenie gminy występują zróżnicowane pod względem typologicznym, architektonicznym i materiałowym typy zagród chłopskich. Duże gospodarstwa charakteryzują się układem w formie czworoboku z budynkami posadowionymi kalenicowo wokół podwórza gospodarskiego lub w formie podkowy otwartej do drogi wiejskiej z domem posadowionym kalenicowo do drogi w głębi działki siedliskowej. Zagrody w takim typie zachowały się w Błotnicy (zagroda nr 19), Bogucinie (zagroda nr 8 i nr 20), Karcinie (zagroda nr 9 i nr 45), Nowym Borku (zagroda nr 20) i Sarbii (zagroda nr 9).

Obecnie w zabudowie mieszkalnej wsi dominują obiekty wzniesione od 3. ćwierci XIX wieku do lat 30. XX wieku. Najliczniej występującymi typami budynków mieszkalnych są:

- a) domy parterowe przykryte wysokimi dachami dwuspadowymi i naczółkowymi,
- b) domy parterowe podwyższone o ściankę kolankową przykryte dachami dwuspadowymi o niewielkim kącie nachylenia połaci,
- c) domy parterowe z frontowymi wystawkami przykryte dachami dwuspadowymi i naczółkowymi,
- d) domy parterowe podwyższone o ściankę kolankową z frontowymi wystawkami przykryte dachami dwuspadowymi o niewielkim kącie nachylenia połaci.

Sarbia 8, przykładowy dom parterowy przykryty wysokim dachem naczółkowym.

Karcino 62, przykładowy dom parterowy podwyższony o ściankę kolankową, przykryty dachem dwuspadowym

Grzybowo ul. Jałowcowa 7, przykładowy dom parterowy z frontową wystawką, przykryty dachem dwuspadowym

Do najcenniejszych przykładów chałup wzniesionych w tradycyjnej technice szkieletowej zalicza się chałupa saska nr 68 w Karcinie datowana na 2. połowę XVIII wieku, chałupa nr 3 w Samowie wzniesiona w 1810 roku oraz chałupa nr 47 w Drzonowie z 2. połowy XIX wieku. Niestety, chałupy w Karcinie i Samowie nie są obecnie użytkowane i grozi im śmierć techniczna. Z zabudowań gospodarskich na szczególną uwagę i ochronę zasługuje stodoła w zagrodzie nr 45 i nr 65 w Karcinie. Wraz z upowszechnieniem się w 2. połowie XIX wieku produkcji cegły ceramicznej stopniowa zanika budownictwo szkieletowe. W okresie powojennym proces zastępowania budownictwa szkieletowego murowanym nasilił się.

Budynki, które obecnie stanowią substancję zabytkową wzniesione zostały z cegły ceramicznej. Większość budynków mieszkalnych była tynkowana i posiadała detal architektoniczny w formie opasek okiennych i drzwiowych, gzymsów pod i nad okiennymi oraz gzymsów między kondygnacyjnymi i podokapowymi. Zespoły o dużej wartości zabytkowej znajdują się w Bogucinie, Korzystnie, Niekaninie, Obrotach, Przećminie, Sarbii i Stramnicy.

Karcino 68, „chałupa saska”

W pasie nadmorskim (Dźwirzyno i Grzybowo) dominowały zagrody nierolnicze oraz zabudowa pensjonatowa. Obecnie znacznie przekształcona lub wyburzana pod nowe inwestycje.

5. Założenia folwarczne

Dobrze zachowany zespół budynków folwarcznych zachował się w Drzonowie. Składa się z stajni, owczarni, stodoły i gołębnika. Obiekty zostały wzniesione w okresie od 4. ćwierci XIX wieku do początku XX wieku. Budynki wykorzystywane są gospodarczo i zachowane w dobrym stanie. Pozostałości zabudowy folwarcznej zachowały się w Budzistowie (stodoła folwarczna, magazyn folwarczy) oraz w Kądzielnie (spichlerz).

6. Budynki użyteczności publicznej

Najliczniejszą grupą obiektów użyteczności publicznej na terenie gminy Kołobrzeg są szkoły, które wznoszone były najczęściej w centrum wsi. Budynki szkolne od lat 70. XIX wieku buduje się według ogólnie stosowanych projektów. Budynek szkoły składał się z sali lekcyjnej o dużych oknach oraz mieszkania dla nauczyciela. Dobrze zachowane budynki szkolne z 2. połowy XX wieku znajdują się w Błotnicy, Karcinie, Grzybowie, Korzystnie, Przećminie, Samowie i Obrotach. Cechą charakterystyczną tych obiektów są ceglane, nietynkowane elewacje. W Stramnicy znajduje się budynek szkoły wzniesiony w duchu modernizmu w latach 30. XX wieku. W odróżnieniu od pozostałych obiektów jest to duży, piętrowy budynek z kilkunastoma klasami.

Kolejną grupę obiektów użyteczności publicznej stanowią zajazdy. Najciekawszym pod względem architektonicznym (rozbudowana bryła nakryta łamanymi dachami) oraz zachowania jest zajazd w Sarbii.

Szkoła w Korzystnie

7. Zabytki techniki

Do dzisiaj nie zachował się na terenie gminy żaden wiatrak. Zachowała się natomiast część młynów wodnych/elektrycznych. Najstarszym młynem jest obiekt w Bogucinie datowany na połowę XIX wieku. Młyny znajdują się również w Błotnicy z 1880 roku, Sarbii z 1885 roku oraz w Karcinie z 1893 roku. Przy budynkach młyna w Błotnicy i Karcinie znajdują się domy młynarza.

Budynek młyna w Sarbii znakomicie nadaje się lokalne muzeum.

W Karcinie znajdują się budynek mleczarni/zlewni mleka z końca XIX wieku.

Młyn w Sarbii

W dniu 25 maja 1882 roku oddana została do użytku linia kolejowa z Gryfic do Kołobrzegu. W związku z rozwojem kolejnictwa w okresie od końca XIX wieku do lat 20. XX wieku

powstały budynki stacji w Głowaczewie, Karcinie, Korzystnie, Starym Borku i Stramnicy oraz infrastruktura towarzysząca np. wieża ciśnięć w Głowaczewie. Posiadają one różne formy architektoniczne i kompozycyjne i stanowią cenne przykłady architektury kolejowej, które powinny być zachowane i utrzymane w dobrej kondycji.

Stacja kolejowa w Karcinie

Do unikatowych zabytków techniki należy zespół ujęcia wody w Kopydłównku. Powstał on na przełomie XIX i XX wieku. Zespół składa się z hali filtrów, hali pomp oraz studni. Zespół pełni do dzisiaj swoje pierwotne funkcje.

Hala pomp w Kopydłównku

8. Zieleń zabytkowa

W Gminie Kołobrzeg zielenią komponowaną są parki, cmentarze oraz aleja przydrożna.

Parki

Na terenie Gminy Kołobrzeg parki znajdują się w Budzistowie (dwa), Drzonowie, Kądzielnie oraz w Zieleniewie. Parki związane są z założeniami dworsko-folwarcznymi, tworzą wraz z nimi wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości. Parki zostały założone w 2. połowie XIX wieku (Budzistowo, Drzonowo, Zieleniewo) oraz na początku XX wieku (Budzistowo, Kądzielno).

1. Park przy pałacowy w Budzistowie to niewielkie założenie o powierzchni 0,8 ha. Założony został na początku XX wieku w stylu naturalistycznym. Przeważającym gatunkiem jest jesion wyniosły, uzupełniony o świerka zwyczajnego oraz kasztanowca.
2. Park przy pałacyku „myśliwskim” założony został pod koniec XIX w. pierwotnie jako park naturalistyczny. Obecnie odznacza się dość swobodną kompozycją. Przeważa drzewostan liściasty.
3. Park w Drzonowie założony został w 2. połowie XIX wieku w nurcie romantycznym i najprawdopodobniej służył tylko właścicielom majątku. Jest to dosyć duży park o powierzchni ok. 4,2 ha. Na drzewostan składają się gatunki rodzime, m.in. wiązy polne, jesiony wyniosłe, klony zwyczajne, jawory, lipy drobnolistne oraz olsze czarne.
4. Park w Zieleniewie o powierzchni 0,44 ha założony został pod koniec XIX wieku. Na drzewostan składają się lipy drobnolistne oraz dęby.
5. Park w Kądzielnie założony został na początku XX wieku. Niewielkie założenie jest ściśle powiązane z rezydencją. W drzewostanie przeważają gatunki rodzime.

Cmentarze

Na terenie gminy znajduje się dawnych cmentarzy ewangelickich; przykościelnych i śródpolnych/leśnych. Cmentarze przy świątyniach zakładano równoległe z ich budową. Natomiast cmentarze po za wsiami zakładano od połowy XIX wieku. I to właśnie cmentarze śródpolne/leśne w większości są zdewastowane i zarośnięte samosiewami. Nie dokonuje się również przeglądów fitosanitarnych starodrzewia i nie dokonuje się pielęgnacyjnych. Na kilku spotkać można śmietniska. Na cmentarzach w Bogucinie, Budzistowie, Głowaczewie, Korzystnie, Nowym Borku, Obrotach, Przećminie, Stramnicy, zachowały się zdewastowane elementy sepulkralne. Tereny wszystkich dawnych cmentarzy muszą podlegać ochronie oraz bieżącej konserwacji, ponieważ są miejscem pochówku dawnych mieszkańców. Pozytywnym działaniem władz gminy było ustawienie tablic informacyjnych przy niektórych nekropoliach (Zieleniewo, Przećmino, Stramnica, Bogucino, Nowy Borek) oraz wykonanie lapidarium w Sarbii (na cmentarzu) i Karcinie (przy kościele).

Aleje

Aleja klonowa stanowi obsadzenie drogi wiodącej z Obrotów do Niekanina. Aleja jednolita gatunkowo. Stanowi ważny element w krajobrazie okolicy.

Tablica informacyjna na cmentarzu w Stramnicy.

9. Zabytki ruchome

Wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych

Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi rejestr zabytków ruchomych (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych). Do rejestru wpisuje się na zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru kiedy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Rejestr nie zawiera obiektów wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Dla większości obiektów wpisanych do rejestru zabytków opracowana została dokumentacja w postaci kart ewidencyjnych, zawierających historię, opisy i fotografie obiektów.

Z terenu gminy Kołobrzeg w rejestrze zabytków ruchomych prowadzonym przez Zachodniopomorskiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie znajduje się kilka zespołów zabytków. Ze względu na ich bezpieczeństwo nie będą omawiane w niniejszym programie. Program podlega publikacji i dostęp do informacji mogły by mieć osoby niepowołane.

10. Obiekty małej architektury

Grupę nieruchomości obiektów budowlanych, określanych mianem „małej architektury” – stanowią pomniki, rzeźby plenerowe, fontanny, kapliczki przydrożne, pomniki nagrobne, krzyże pokutne, pompy uliczne i inne, które są usytuowane na placach, cmentarzach przykościelnych i gminnych oraz przy drogach. Stanowią one własność samorządów, parafii, w pojedynczych przypadkach osób prywatnych.

Na terenie gminy Kołobrzeg znajdują się pomniki związane z obiema wojnami światowej. Na cmentarzu w Głowaczewie oraz na cmentarzach przykościelnych w Karcinie, Korzystnie i Sarbii znajdują się pomniki poświęcone mieszkańcom wsi, którzy polegli na frontach Wielkiej Wojny. Pomnik w Głowaczewie oraz Korzystnie są zachowane w bardzo dobrym stanie, z czytelnymi inskrypcjami. Natomiast pomniki w Karcinie i Sarbii mają zatarte inskrypcje i są wtórne wykorzystane jako podstawa pod figurę Chrystusa (Sarbina) i podstawa pamiątkowej tablicy (Karcino).

Pomnik wojenny na cmentarzu w Głowaczewie

Pomnik upamiętniający działania bojowe w marcu 1945 roku w Błotnicy

W Błotnicy, Obrotach, Rościęcinie i Zieleniewie znajdują się pomniki upamiętniające działania bojowe podczas oblężenia Kołobrzegu w marcu 1945 roku. Pomniki mają taką samą formę, obelisków wzniesionych z granitowych ciosów.

11. Relikty osadnictwa pradziejowego (zarys zagadnień)

Wśród setek stanowisk archeologicznych zarejestrowanych na terenie gminy Kołobrzeg, szczególne miejsce zajmują stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jednym z lepiej zachowanych jest grodzisko w Kopydłówniku. Zlokalizowane jest nad Parsętą. Posiada wyraźnie zarysowany wał.

Grodzisko w Kopydłówniku (opracowanie graficzne Andrzej Kuczkowski)

Zasób zabytków archeologicznych, znajdujących się w obecnych granicach gminy Kołobrzeg, pozyskany został w głównej mierze w trakcie badań w ramach tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski (dalej: AZP). Jest to, kontynuowany i uzupełniany do dzisiaj, ogólnopolski program rejestrowania i dokumentowania śladów aktywności osadniczej, datowanej na wszystkie epoki. Polega głównie na prowadzeniu badań powierzchniowych, a w ostatnich latach również na analizie obrazowań rzeźby terenu, uzyskanych dzięki lotniczemu skanowaniu laserowemu (ang. ALS), dostępnego na platformie www.geoportal.gov.pl.

Poprzez naniesienie wszelkich znanych znalezisk otrzymujemy kartograficzne zestawienie śladów aktywności osadniczej na danym terenie od momentu pojawienia się tu człowieka, po czasy w zasadzie współczesne.

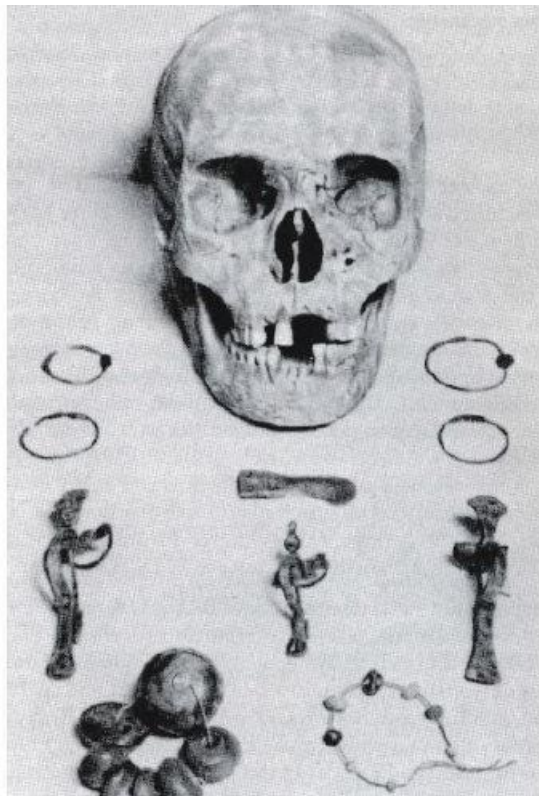
Obszar gminy Kołobrzeg położony jest w obrębie 10 arkuszy AZP, w ramach których badania prowadzili: Henryk Janocha w 1983 roku (arkusz 15-13, 15-14), Henryk Janocha w 1987 roku (arkusz 15-15, 16-15), Henryk Machajewski w 1990 roku (arkusz 15-16), Sławomir Słowiński w 1984 roku (arkusz 16-13), Michał Brzostowicz w 1988 roku (arkusz 16-14), Henryk Machajewski w 1992 roku (arkusz 16-16), Henryk Janocha i Franciszek Lachowicz w 1993 roku (arkusz 17-13),

Henryk Janocha w 1998 roku (arkusz 17-14). W trakcie realizacji tych prac zidentyfikowano kilkaset stanowisk archeologicznych, datowanych w ramach wszystkich epok historycznych.

Pośród nich w gminie Kołobrzeg i ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków jest 387 stanowisk archeologicznych, z których prawie wszystkie reprezentują obiekty nieposiadające własnej manifestacji terenowej, zachowane jedynie w postaci wziemnych pozostałości (warstw i obiektów). Z uwagi na ich charakter nie jest możliwe wytyczenie ich ścisłego zasięgu czy stanu zachowania. W razie planowania prac ziemnych w jego obrębie niezbędne jest uzyskanie decyzji właściwego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków na prowadzenie nadzoru archeologicznego nad tymi pracami.

Do czasu przeprowadzenia badań w ramach AZP notowano jednak szereg informacji o przypadkowych znaleziskach, dokonywanych w trakcie prac rolnych czy ziemnych. W bliżej nieokreślonym czasie, w XIX wieku, natrafiono na grób datowany na schyłkową fazę okresu wpływów rzymskich (tzw. grupa dębczyńska), określony jako Karcino, stan. 19 (AZP 16-14/4). W latach 70. tegoż stulecia H. Meier prowadził, bliżej nieokreślone prace, trafiając na ślady osadnictwa kultury łużyckiej (epoka brązu) oraz wczesnośredniowiecznego na stanowisku Przećmino 1 (AZP 16-15/9). W 1927 roku w pobliżu Stramnicy znaleziono szkieletowy grób z okresu późnego Cesarstwa Rzymskiego, w którym pochowano kobietę pochodzenia burgundzkiego. Tak opisuje to dr Otto Dibbelt w „Heimatkalendar 1936”: *„Zadzwońtem 24 kwietnia 1927 roku. Odebrał wieśniak. Znalazł francuską czaszkę. Kiedy zapytałem go, gdzie to znaleziono, zadzwonił do Stramnicy i dodał: byli służący znaleźli tam już wiele czaszek, ale nie obchodziła ich data, tylko taka, która mogła zirytować dziewczyny, które idą wieczorem na dojenie krów. Kiedy kontynuowałem dochodzenie, czy jest całkowicie pewien, że to francuska czaszka, powiedział, że powinienem być wiedzieć, że Francuzi leżeli tam w 1807 roku, a nawet stracili generała przed wioską. Wyjaśniłem mu, że jestem tego wszystkiego doskonale świadomy, ale z tą determinacją trzeba uważać, bo czaszki Francuza nie da się łatwo odróżnić od czaszki Niemca. Kiedy zapytałem dalej, czy nie odkrył niczego innego, zajrzał do kieszeni i wyjął kilka zielonkawożółtych groszków, jakie można czasami znaleźć wśród zahipnotyzowanych ziaren. Kiedy przyjrzałem się bliżej tym strukturom, zobaczyłem, że były to żółte, szklane koraliki, które zostały przebite. Teraz byłem zdziwiony i zapytałem, gdzie dokładnie to znaleziono. Mój przyjaciel wyjaśnił, że znalazł to w żwirowni, którą otwarto na zboczu wzgórza. Skończyło się z francuską czaszką, tym bardziej, że między perłami znalazłem mały, wypolerowany bursztyn. Wyjaśniłem gościowi, że była to kobieta, która została tam pochowana i która pochodziła z czasów, gdy nic nie było wiadomo o Francuzach. Poprosiłem go teraz o przedstawienie bursztynowych pereł, które znalazł. Powiedział te małe żółte rzeczy, które najpierw dla mnie wyjął, mogłem je dostać za darmo, ale bursztynowa biżuteria powinna dać jakichś dochód. Więc przyszedł z 7 pięknymi bursztynowymi perełkami, niektóre grube jak kciuk, naciągnął je już na sznurku i spojrzał na mnie. Słyszał, że to może mieć prawdziwą wartość. Podczas gdy mój stary przyjaciel-włóczęga zastanawiał się teraz, ile może dostać, przypomniałem sobie, że dostanę takie perły od Gias i Trier w Bonn i Trewirze. Widziałem emalię w dużych ilościach, ale nie były one jeszcze wystarczające, aby określić czas, z którego pochodzi znalezisko, ponieważ takie perły były w handlu od kilku stuleci. Z drugiej strony ważniejsza była dla mnie inna biżuteria, której często używano jako agrafki. Igły (fibule) z biegiem czasu często*

zmieniały kształt i skład i są dla historyka dobrymi narzędziami do określania czasu. Ku mojemu zadowoleniu znaleziono trzy broszki, z których wszystkie wyglądały na wykonane z brązu. Okazało się jednak, że składają się one głównie ze srebra. Dwa z nich są identyczne, trzeci jest mniejszy i piękniejszy. Kształt igieł wskazywał na początki imperium. Ich liczba sugerowała, że była to kobieta; bo kobiety nosiły trzy igły, podczas gdy mężczyzna zazwyczaj ozdabiał się tylko jedną.

Zabytki z Stramnicy (źródło ilustracji: <https://miastokolobrzeg.pl/historia/23156-historia-wsi-kolobrzeskiej-stramnica.html>)

To wszystko wydało się bardzo dziwne dla mojego gościa: na początku nie wiedziałem, że to francuska czaszka, co jego zdaniem musi być oczywiste. Teraz przypomniał sobie o swoim wózku z mlekiem, który wciąż stał na dole. Obiecałem przyjść do Stramnicy po południu, był to prawdziwy wiosenny dzień, kiedy na przemian padał deszcz i słońce. Mój chłopak ubierał się co niedzielę i czekał na mnie. Ale poradziłem mu, aby zdjął swoją piękną nową kurtkę lub zabrał ze sobą stary płaszcz przeciwdeszczowy na górę. Większość kości szkieletu została znaleziona i starannie owinięta. Piasek został zgrabiony i zbadano każdy przełom. Nadal były 4 srebrne kolczyki z niebieskimi kamieniami, kilka złotych emaliowanych koralików i język paska, koniec skórzanego paska, który kobieta miała na sobie. Ale gdy tylko weszliśmy na górę, spadł deszcz. Jasnozielona kurtka mojego opiekuna stawała się coraz ciemniejsza i ciągnęła się jak gąbka pełna wody. W końcu stała się dla niego zbyt ciężka, więc poprosił o pozwolenie na jej zmianę, deszcz już padał na dobre. Ale wkrótce wrócił i wiernie pomógł. Kiedy spakowaliśmy nasze plecaki, pani Marten wzmocniła nas ciastem wielkanocnym i niedzielną kawą. Kiedy spytałem mleczarza, w jaki sposób znalazł te wszystkie niepozorne rzeczy w żwirowni, powiedział mi, że jakiś czas temu przeczytał o znaleziskach w Stojkowie w jednym z artykułów „Kolberger Verein für Heimatkunde”. „Ja też byłem

w Stojkowie” - powiedział - „i znalazłem kilka rzeczy, ale nikt o to nie pytał. Teraz to wszystko w gazecie, a mieszkańcy Stojkowa są dumni i wyobrażają sobie nie wiadomo co. Chcę się przekonać, pomyślałem, czy w Stramnicy nie ma czegoś do znalezienia. Pomyślałem, że kiedy pani Marten wysłała mnie do piaskownicy, żeby zasypać szparagi, przyjrę się tej górze. Najpierw znalazłem ładną okrągłą bursztynową perłę. Och, pomyślałem, z pewnością nie jest tam sama, a wkrótce inne też się odnalazły. Teraz zebrałem wszystko, bo wydawało mi się, że to może mieć jakąś wartość”. Miał rację. Wsyłek ten przyniósł naszej nauce wielką przysługę. Holender zwrócił uwagę na cenny grób szkieletowy z późniejszej epoki cesarstwa, z końca III wieku naszej ery”²⁰. W roku 1932 natrafiono prawdopodobnie na pozostałości cmentarzyska, związanego z grodziskiem w Budzistowie, a zaewidencjonowanym jako Budzistowo, stan. 3 (AZP 15-15/122).

Na początku lat 70. XX wieku szereg badań na stanowiskach pradziejowych przeprowadził Czesław Strzyżewski z UAM w Poznaniu. Zidentyfikowano wówczas osadę Bogucino, stan. 6 (AZP 16-16/39), cmentarzysko Obroty, stan. 1 (AZP 15-16/64), osadę Obroty, stan. 2 (AZP 15-16/65), osadę Obroty, stan. 3 (AZP 15-16/66). Pierwsze z tych stanowisk poddano badaniom wykopaliskowym, odrywając 43 obiekty oraz szereg zabytków ruchomych.

W tym samym okresie, w trakcie budowy Kołobrzesckiej Fabryki Domów, na gruntach wsi Przećmino dokonano przypadkowego odkrycia cmentarzyska kultury łużyckiej (epoka brązu), które zaewidencjonowano jako Przećmino Kolonia, stan. 1 (16-15/51).

Największą wartość historyczną i kulturową ma zespół osadniczy, składający się z grodziska w Budzistowie, stan. 1 (AZP 115-15/97) wraz z towarzyszącym mu zespołem osad podgrodowych, oznaczonych jako Budzistowo, stan. 1a (AZP 115-15/98), stan. 1b (AZP 115-15/99), stan. 1c (AZP 115-15/100) oraz domniemanym portem określonym jako Budzistowo, stan. 1d (AZP 115-15/101). Cały ten zespół figuruje w rejestrze zabytków pod nr rej. 276 (decyzja nr: Kl.IV.0a/56/60, z dnia 4 kwietnia 1960 r.). W chwili obecnej jednak praktycznie cały kompleks zabudowany jest jednorodzinny budownictwem mieszkaniowym, co w zasadzie wyklucza prowadzenie w tym miejscu dalszych prac wykopaliskowych.

To właśnie w obrębie tych stanowisk przeprowadzono w latach 50. XX wieku, największe, jak do tej pory, badania wykopaliskowe, w trakcie których natrafiono na bogate nawarstwienia związane z funkcjonowaniem tego kompleksu, a także pozyskano szereg zabytków. Prace te prowadzili pracownicy ówczesnego Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, a były one częścią ogólnopolskich badań największych ośrodków państwa piastowskiego (tzw. badania „milenijne”).

Kolejne, dość dobrze zachowane, grodzisko określono jako Kopydłówek, stan. 1 (AZP 16-15/66) i wpisano do rejestru zabytków pod nr rej. 755, dnia 25 lipca 1969 r. Badania archeologiczne prowadzono tam już w okresie międzywojennym, a potem w latach 50. i 60. XX wieku. Na podstawie znalezisk chronologię jego funkcjonowania ustalono na okres pomiędzy VIII i I połową IX wieku. Z uwagi na stan zachowania ma ono obecnie największą wartość poznawczą z racji możliwości prowadzenia tu dalszych prac badawczych (w tym głównie metodami

²⁰za Robert Dzięba, Historia wsi kołobrzesckich: Stramnica (<https://miastokolobrzeg.pl/historia/23156-historia-wsi-kolobrzesckiej-stramnica.html>)

nieinwazyjnymi).

Inne prace, związane z rozpoznaniem osadnictwa wczesnośredniowiecznego, prowadził Ignacy Skrzypek (Muzeum w Koszalinie), który podjął w latach 1969-1970 badania ratunkowe na terenie wczesnośredniowiecznej osady w Błotnicy, stan. 1 (AZP 16-15/150).

Pozostałe stanowiska, tak jak wspomniano wyżej, znane są jedynie ze znalezisk powierzchniowych, głównie ułamków ceramiki. Z uwagi na zebraną w danym miejscu liczbę takich fragmentów, stanowiska dzieli się na: ślady osadnictwa (1-2 skorupy), punkty osadnicze (3-5 skorup) oraz osady (powyżej 5 ułamków). Określenie stanu zachowania, funkcji oraz rekonstrukcja poszczególnych stanowisk jest możliwa dopiero jednak po przeprowadzeniu badań wykopaliskowych.

Literatura:

(red.) Leciejewicz L., Rębkowski M.

2007 Kołobrzeg. Wczesne miasto nad Bałtykiem, Warszawa.

Łosiński W., Olczak J., Siuchniński K.

1971 Źródła archeologiczne do studiów nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem grodowym na terenie województwa koszalińskiego, t. IV, Poznań, 1971.

Rębkowski M.

2020 Jak powstało Pomorze? Studium tworzenia państwowości we wczesnym średniowieczu, Warszawa.

Skrzypek I.

1974 Archeologiczne badania ratownicze na wczesnośredniowiecznej osadzie otwartej w Błotnicy, stan. 1, pow. Kołobrzeg, w latach 1969-1970, Koszalińskie Zeszyty Muzealne 4, s.35-83.

Strzyżewski Cz.

1973 Sprawozdanie z badań weryfikacyjnych i wykopaliskowych na terenie osady z okresów późno lateńskiego i wczesno rzymskiego w Bogucinie, pow. Kołobrzeg w latach 1970-1972, Koszalińskie Zeszyty Muzealne 3, s. 79-89.

12. Kolekcje, zbiory

Wojewódzki Konserwator Zabytków nie wpisał do rejestru zabytków, ani nie włączył do wojewódzkiej ewidencji zabytków, żadnej kolekcji przedmiotów zabytkowych – co nie oznacza, iż nie ma takich w Gminie Kołobrzeg. Prawdopodobnym jest, iż właściciele kolekcji o to nie zabiegają. Oprócz prywatnych, istnieją zapewne zbiory znajdujące się w posiadaniu różnych instytucji państwowych, samorządowych oraz organizacji pozarządowych.

13. Zbiory muzealne

Na terenie gminy nie funkcjonuje placówka muzealna gromadząca artefakty dokumentujące historię i kulturę gminy.

14. Wartości niematerialne

Źródłem tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych na danym terenie jest dziedzictwo niematerialne. W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32. sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 roku, dziedzictwo niematerialne to **zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.**

Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe,
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne,
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Kilkuletni proces, który miał miejsce w latach 40. i 50. XX wieku, polegał na całkowitej wymianie ludności na terenie Pomorza w tym również na terenie gminy Kołobrzeg. Wraz z odejściem dotychczasowych mieszkańców, Niemców nastąpił upadek i odejście w zapomnienie dotychczasowego niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Nowi mieszkańcy Pomorza, przybyli z m.in. z Polski Centralnej, Kresów oraz Bieszczad wywodzili się z zupełnie innych kręgów religijnych i kulturowych. Trwanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego Pomorza, które kształtowało się przez wieki zostało przerwane. Nowi mieszkańcy tego regionu przez wiele dziesięcioleci po zakończeniu II wojny światowej, na bazie swojego dziedzictwa, stworzyli w nowej rzeczywistości zupełnie nową jakość nowego dziedzictwa niematerialnego.

Na terenie gminy działają zespoły ludowe oraz Koła Gospodyń Wiejskich, które aktywnie uczestniczą w imprezach folklorystycznych, festiwalach, konkursach i przeglądach na szczeblu regionalnym jak i ogólnopolskim. Różnorodność historyczno-kulturowa obszaru gminy ma odzwierciedlenie w kultywowaniu tradycji i zwyczajów. Przejawia się to poprzez, między innymi, rozwijanie lokalnego rękodzieła, dbałość o zabytki sakralne i świeckie oraz imprezy promujące produkty lokalne.

Do kultywowania i podtrzymywania tradycji gminy Kołobrzeg szczególnie przyczynia się:

- Zespół Pieśni i Tańca „Pomorzanie” ze Stramnicy,

- Koło Gospodyń Wiejskich „Przećminianki” z Przećmina,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Karcinianki” z Karcina,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Kasztelanki” z Budzistowa,
- Koło Gospodyń Wiejskich „Na Fali” z Dźwirzyna,
- Koło Gospodyń Wiejskich z Bogucina
- Koło Gospodyń Wiejskich „Stramniczanki” ze Stramnicy.

Do imprez podczas których kultywowane jest niematerialne dziedzictwo kulturowe zaliczamy:

- Festiwalu Kultury Polsko-Ukraińskiej w Przećminie,
- Festiwal Wczesnośredniowieczny Budzistowo – dawny Kołobrzeg,
- Noc Świętojańska w Rościęcinie,
- Letni Festiwal Piosenki Religijnej „Stopami po wodzie” w Dźwirzynie,
- Dzień Rolnika w Sarbii.
- Festyn Strażacki w Korzystnie,
- Festiwal kulinarny "Smaczna Ryba" w Dźwirzynie.

Festiwal Kultury Polsko – Ukraińskiej w Przećminie

ilustracja za: www.informacje.kolobrzeg.pl/miastokg/8678-w-przecminie-odbyl-sie-v-festiwal-kultury-polsko-ukrainskiej

15. Zabytki ruchome

Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi rejestr zabytków ruchomych (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych). Do rejestru wpisuje się na zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru kiedy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Rejestr nie zawiera obiektów wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Dla większości obiektów wpisanych do rejestru zabytków opracowana została dokumentacja w postaci kart ewidencyjnych, zawierających historię, opisy i fotografie obiektów.

Z terenu gminy Kołobrzeg w rejestrze zabytków ruchomych prowadzonym przez Zachodniopomorskiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie znajduje się kilka zespołów zabytków. Ze względu na ich bezpieczeństwo nie będą omawiane w niniejszym programie.

Program podlega publikacji i dostęp do informacji mogły by mieć osoby niepowołane.

VIII. Waloryzacja i ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego Gminy Kołobrzeg

1. Rejestr zabytków

Zabytki nieruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustanawia cztery formy ochrony zabytków. Na terenie gminy Kołobrzeg występują obiekty chronione na podstawie:

- wpisu do rejestru zabytków,
- ustaleń ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Żaden zabytek nieruchomy położony na terenie gminy Kołobrzeg nie został uznany za pomnik historii w drodze rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Rada Gminy Kołobrzeg nie utworzyła parku kulturowego w drodze uchwały. Najcenniejszymi elementami dziedzictwa kulturowego gminy Kołobrzeg są zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, który prowadzi Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie. Wszystkie obiekty architektoniczne, podlegające ochronie konserwatorskiej poprzez wpis do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków z terenu Gminy Kołobrzeg

L. p.	Obiekt	Adres	Nr rejestru	Data wpisu
1	Kaplica pw. św. Jana Chrzciciela	Budzistowo	A-1080	22.09.1959
2	Cmentarz przykościelny	Budzistowo	A-1080	22.09.1959
3	Park dworski	Drzonowo	973	24.01.1978
4	Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Karcino	A-87	30.11.2001
5	Cmentarz przykościelny	Karcino	A-87	30.11.2001
6	Dwór (otoczenie)	KądzIELNO	A- 593	5.05.2010
7	Kościół pw. Chrystusa Króla z parcelą	Korzystno	A-1400	29.12.1998
8	Dom nr 19	Nowogardek	A-1072	15.05.1990
9	Cmentarz przykościelny	Sarbia	A-1084	29.08.1966
10	Kościół pw. św. Jana Chrzciciela	Sarbia	A-1084	29.08.1966

Rejestr zabytków województwa zachodniopomorskiego jest zbiorem otwartym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie. Na terenie gminy Kołobrzeg występują również inne obiekty (obszary) o wysokich walorach historycznych, architektonicznych i krajobrazowych, które powinny być wpisane do rejestru zabytków. Powyższe wnioski i postulaty (z wykazem obiektów) zostały sformułowane w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kołobrzeg z 2020 r., a przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Wykaz obiektów zakwalifikowanych do wpisu do rejestru zabytków

L. p.	Miejscowość	Nr działki	Obiekt	Datowanie	Styl
1	Sarbia	259	zabudowania plebani z ogrodem	k. XIX w.	historyzm
2	Sarbia	272	kaplica ewangelicko-luterańska z otoczeniem	ok. 1900 r.	neogotyck
3	Sarbia	264/1, 445	młyn wodny murowany z otoczeniem	z 1895 r.	historyzm
4	Budzistowo	120/2	pałac i park z otoczeniem	2. poł. XIX w.	historyzm
5	Budzistowo	145	pałac i park z otoczeniem	2. poł. XIX w.	historyzm
6	Błotnica	39, 41, 42/1-2	młyn wodny murowany z zagrodą i otoczeniem	1880 r.	historyzm
7	Karcino	313, 314	młyn wodny murowany i obejście młynarza nr 74 z otoczeniem	1898 r.	historyzm

Zabytki archeologiczne.

Na terenie gminy Kołobrzeg znajdują się cztery obiekty wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa zachodniopomorskiego.

Tabela 3. Obiekty wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa zachodniopomorskiego

L. p.	Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja	Nr rejestru	Data wpisu	Numer ewidencji AZP i INZA
1	Bogucino	1	osada	835	12.06.1971	AZP 39/16-16, INZA - 1532
2	Budzistowo	1	grodzisko	276	04.04.1960	AZP 97/15-15, INZA - 1538
3	Kopydłówek Rościęcino	1	grodzisko	755	25.07.1969	AZP 66/16-15, INZA - 1646
4	Obrotów Stare Miasto	1	osada	756	25.07.1969	AZP 152/15-15

Kolejną formą ochrony zabytków, stosowaną w aktach prawa miejscowego stanowionych przez Radę Gminy Kołobrzeg, są ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Ochronie ustaleniami obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podlegają głównie budynki, ujęte jednocześnie w gminnej ewidencji zabytków Gminy Kołobrzeg.

2. Gminna ewidencja zabytków

Gminna Ewidencja Zabytków (GEZ) nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednakże jest to jeden z obowiązków jakie nałożył ustawodawca na samorządy. Muszą one uwzględniać ochronę zabytków w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Zadaniu temu ma służyć GEZ, o którym mowa jest w art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie

zabytków i opiece nad zabytkami. W świetle tego przepisu wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy. W GEZ powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obowiązkiem samorządu gminnego jest dbanie m.in. o zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, które zapewnią trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, a także zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków. Gminną Ewidencję Zabytków dla gminy Kołobrzeg sporządził w 2008 r. mgr Waldemar Witek. Nie została ona jednak przyjęta stosownym zarządzeniem Wójta Gminy Kołobrzeg. Jednakże wszystkie obiekty, układy ruralistyczne i zieleń komponowana w niej ujęte zostały uwzględnione w Studium uwarunkowań oraz kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kołobrzeg oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Równoległe z utworzeniem GEZ mgr Waldemar Witek opracował Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Kołobrzeg²¹. Program nie został przyjęty przez Radę Gminy Kołobrzeg stosowną uchwałą.

Tabela 4. Wykaz zabytków ujętych w GEZ z 2008 roku, które zostały w latach 2008 – 2023 wyburzone. **Obiekty do wykreślenia z GEZ.**

L. p.	Adres	Obiekt
1	Bogucino 37	dom
2	Drzonowo 27	dom
3	Drzonowo 31	dom
4	Dźwirzyno ul. Wyzwolenia 11	pensjonat
5	Dźwirzyno ul. Wyzwolenia 13	pensjonat
6	Głowaczewo	trafostacja
7	Grzybowo ul. Borkowska 18	dom
8	Grzybowo ul. Borkowska 24	dom
9	Grzybowo ul. Borkowska 32	dom
10	Grzybowo ul. Kołobrzaska	trafostacja
11	Grzybowo ul. Nadmorska 10	dom
12	Grzybowo ul. Nadmorska 90	dom
13	Korzystno ul. Szeroka 49	zagroda
14	Niekanin ul. Lipowa 54	dom
15	Nowogardek 18	budynek bramny
16	Nowy Borek 18	dom
17	Nowy Borek 19	zagroda

²¹ Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2009 – 2013, Szczecin 2008 (mps w archiwum UG w Kołobrzegu)

18	Sarbia 52	dom
19	Stary Borek 3	dom

W 2023 r. równoległe do opracowania niniejszego Programu opieki nad zabytkami gminy Kołobrzeg zaktualizowano GEZ.

W zbiorze zabytków ujętych w **Gminnej Ewidencji Zabytków** gminy Kołobrzeg znajdują się następujące zabytki:

- obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego,
- obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- obiekty chronione ustaleniami w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (budynki oraz zespoły ruralistyczne),
- stanowiska archeologiczne,
- cmentarze,
- parki.

3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Niewątpliwie do najcenniejszych zabytków na terenie Gminy Kołobrzeg należą obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego, wymienione w tabeli 1. Ponadlokalną rangę posiada kaplica pw. św. Jana Chrzciciela w Budzistowie. Wśród pozostałych zabytków nieruchomości wysokimi walorami charakteryzują się obiekty proponowane do wpisania do rejestru zabytków; wymienione w tabeli 2.

Należy zwrócić szczególną uwagę na obiekty architektury oraz układy ruralistyczne ujęte w GEZ, które zachowały pierwotne rozplanowanie oraz oryginalną bryłę, kształt dachu i wystrój elewacji. Obiekty te stanowią o charakterze materialnego kapitału kulturowego wsi. Są namacalnym przejawem zachodzących procesów kulturotwórczych oraz są integralną częścią wsi, co decyduje o ich charakterze.

Postuluje się wytypować zabytki, które posiadają wysoką wartość kulturową dla gminy Kołobrzeg; które są nośnikiem wartości semiotycznej, historycznej, estetycznej, artystycznej i autentyczności (propozycje przedstawiono w tabeli 5).

Tabela 5. Zabytki ujęte w GEZ o szczególnym znaczeniu dla Gminy Kołobrzeg.

L. p.	Adres	Obiekt	Czas powstania
1	Błotnica 7	szkoła	ok. 1900 - 1910
2	Błotnica 19	dom	4 ćw. XIX w.
3	Błotnica 26	zagroda młyńska	4 ćw. XIX w. (ok. 1880)
4	Bogucino 10	bud. inwent. - mieszk.	4 ćw. XIX w. – I. 20. XX w.
5	Bogucino 35	młyn	4. ćw. XIX w.

6	Bogucino	cmentarz	pocz. XIX w.
7	Bogucino	układ wsi	XIII – XX w.
8	Bogustawiec 8	dom	XIX/XX w.
9	Bogustawiec 16	dom	I. 10. XX w.
10	Drzonowo 25	dom	pocz. XX w.
11	Drzonowo 29	dom	4. ćw. XIX w. – 2. poł. XX w.
12	Głowaczewo	cmentarz	kon. XIX w.
13	Karcino 18	zagroda	4. ćw. XIX w. – I. 20. XX w.
14	Karcino 29	szkoła	1932
15	Karcino 45	zagroda	4. ćw. XIX w. – 1911
16	Karcino 62	zagroda	XIX/XX w. – 1931
17	Karcino 65	stodoła	poł. XIX w.
18	Karcino 68	dom	2. poł. XVIII w.
19	Karcino 74	zagroda młyńska	1893 – pocz. XX w.
20	Korzystno	cmentarz	poł. XIX w.
21	Korzystno	cmentarz przykościelny	1866
22	Korzystno, ul. Jeżynowa 9	dom	4. ćw. XIX w.
23	Korzystno, ul. Szeroka 31- 31A	dom	1906
24	Korzystno, ul. Szeroka 33- 33A	dom	1930
25	Korzystno, ul. Truskawkowa 3	szkoła	I. 10. XX w.
26	Niekanin, ul. Lipowa 9 – 11	zagroda	pocz. XX w.
27	Niekanin, ul. Lipowa 17	dom	1909
28	Niekanin, ul. Lipowa 62	dom	XIX/XX w.
29	Nowy Borek 5 – 6	dom z cz. inwentarską	pocz. XX w.
30	Nowy Borek 14	dom z cz. gospodarską	I. 20 – 30. XX w.
31	Nowy Borek 16	dom	1930
32	Nowy Borek	cmentarz	poł. XIX w.
33	Nowy Borek	układ wsi	XVIII – XX w.
34	Obroty 5	dom	I. 10. XX w.
35	Obroty 6 – 7	zagroda	4. ćw. XIX w. – pocz. XX w.
36	Obroty	cmentarz	pocz. XX w.
37	Obroty	remiza	1925
38	Przećmino 13 – 14	zagroda	pocz. XX w., 1928
39	Przećmino 17 – 18	dom	4. ćw. XIX w.

40	Przećmino 27 – 28	zagroda	4. ćw. XIX w.
41	Przećmino	układ wsi	XIII – XX w.
42	Przećmino	cmentarz	1 ćw. XX w.
43	Samowo 3	szkoła	I. 30. XX w .
44	Samowo 15	dom	1810 – 1. ćw. XX w.
45	Sarbia 9	zagroda	poł. XIX w. – 4. ćw. XIX w .
46	Sarbia 25	dom	poł. XIX w.
47	Sarbia	układ wsi	XIII – XX w.
48	Stary Borek 5	dom	ok. 1910
49	Stary Borek 8 B	dom	poł. XIX w. – 1 ćw. XX w.
50	Stramnica 7 – 7 A	dom	pocz. XX w.
51	Stramnica 24	zagroda	3. ćw. XIX – 1910
52	Stramnica	cmentarz	pocz. XX w.
53	Stramnica	układ wsi	XIII – XX w.
54	Zieleniewo, ul. Szczecińska 7	dom	pocz. XX w.
55	Zieleniewo, ul. Wycieczkowa 2	dom	pocz. XX w.

Powyżej wymienione zabytki są nośnikami wartości, które dzięki swej funkcji edukacyjnej, poszerzą wspólną bazę wiedzy i poziom świadomości w całej społeczności. Obok nośnika znaczeń i sensów zabytki te mają wartość duchową, która może przyczyniać się do budowania poczucia tożsamości w całej społeczności oraz u poszczególnych jej członków. Ww. zabytki są nośnikami wartości historycznych, odzwierciedlają charakter epoki, w której powstały. Dzięki temu wzbogacają teraźniejszość, zapewniając poczucie ciągłości z przeszłością. Wartość historyczna niekoniecznie wynika z estetyki danego zabytku. Istotny jest jej związek z osobami, wydarzeniami lub miejscami, ważnymi dla historii danej społeczności, miejsca lub regionu. Zabytki te są również nośnikami wartości estetycznych, które wywołują u odbiorcy przeżycia estetyczne, z którym wiąże się poczucie przyjemności, poruszenia emocjonalnego lub intelektualnego. Zabytki te są nierozdzielnie połączone z krajobrazem, w którym jest usytuowany, czyli są nośnikiem wszystkich walorów środowiskowych właściwych dla zabytku i jego otoczenia. Na wartość artystyczną zabytków składa się: artyzm, a więc szczególny sposób wykonania, zmysłowa percypowalność jego efektów oraz ich znakowy charakter, a to znaczy, że komunikują one pewne zjawiska. Z kolei wartość autentyczności zabytków wymienionych w tabeli 5., odnosi się do oryginalności i unikatowości zabytku. Składają się na nią: autentyzm materiału, technologicznej i konstrukcyjnej struktury obiektu, autentyzm funkcji, formy, oddziaływania i skojarzeń. Ważną cechą towarzyszącą tej wartości jest integralność, różnie definiowana w różnych okolicznościach.

Zabytki wymienione w tabeli 5. po przeprowadzeniu niezbędnych prac konserwacyjno-renowacyjnych oraz rewitalizacji otoczenia mogą stanowić elementy szlaku kutrowego, który może być flagowym produktem regionalnym z zakresu turystyki.

IX. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

W niniejszym rozdziale przedstawiono stan zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego gminy Kołobrzeg. W analizie przedstawiono najważniejsze problemy i zagrożenia obiektów zabytkowych gminy Kołobrzeg, które wynikają z lokalnych i ponadlokalnych uwarunkowań oraz mocne strony dziedzictwa kulturowego gminy i związane z nimi szanse. Analiza ma na celu wskazanie zagrożeń, zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz nakreślenie perspektyw i warunków dla trwałego zachowania dziedzictwa jako ważnego elementu zrównoważonego rozwoju Gminy Kołobrzeg. Dokonana analiza ma pomóc w określeniu podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami.

Słabe strony dziedzictwa kulturowego:

- niewielka liczba obiektów zabytków wpisanych do rejestru zabytków,
- słaba egzekucja przez organy nadzoru zasad ochrony dziedzictwa kulturowego określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy,
- skupienie oferty turystycznej w pasie nadmorskim,
- brak placówki naukowo-muzealnej, która by promowała lokalne dziedzictwo i edukowała w zakresie jego zachowania,
- zaniedbane wiejskie cmentarze ewangelickie (nieczynne),
- brak informacji na stronie internetowej gminy w zakładce: Zabytki, kultura, sztuka (zakładki puste, bez treści),
- niewystarczające zabezpieczenie przeciwpożarowe i antywłamaniowe zabytkowych kościołów,
- postępująca degradacja historycznych układów ruralistycznych,
- degradacja krajobrazu kulturowego przez nową zabudowę,
- słaba promocja dziedzictwa kulturowego gminy,
- zaśmiecanie przestrzeni publicznej przez (często nielegalne) reklamy,
- urbanizacja terenów przylegających do Kołobrzegu,
- zastępowanie dawnej zabudowy współczesną, obcą lokalnej tradycji, realizowaną według projektów nie uwzględniających cech tradycyjnej zabudowy,
- słaba świadomość społeczna dotycząca wartości obiektów zabytkowych oraz potrzeby ich ochrony.

Zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego:

- zły stan tradycyjnego budownictwa szkieletowego,
- rozbiórki budynków szkieletowych,
- wymiana zabytkowej stolarki okiennej na okna wykonane z PCV, połączonej często z zmianą wielkości i kształtów otworów,
- wymiana stolarki drzwiowej na stolarki stalowe i wykonane z PCV, połączonej często z zmianą wielkości i kształtów otworów,

- ocieplenie zewnętrzne budynków, degradacja historycznych elewacji o wysokich walorach plastycznych i historycznych,
- prowadzenie remontów obiektów niezgodnie z zapisami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań i kierunków rozwoju,
- nielegalne poszukiwania z użyciem detektorów metali i penetrowanie stanowisk archeologicznych
- pogarszający się stan techniczny obiektów nieremontowanych,
- wyższość zamierzeń inwestorów nad ochroną krajobrazu kulturowego, która skutkuje powstawaniem obiektów architektonicznych pozostających w ogromnej dysharmonii do historycznego architektonicznego sąsiedztwa (szczególnie w pasie nadmorskim),
- lokowanie farm wiatrowych zdewaloryzowało krajobraz kulturowy w rejonie m.in. Sarbii, Karcina, Stramnicy,
- niskie nakłady na rewitalizację i renowację.

Mocne strony dziedzictwa kulturowego:

- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla cennych z konserwatorskiego punktu widzenia układów ruralistycznych, z ustaleniami z zakresu ochrony zabytków,
- studium zagospodarowania i kierunków rozwoju z ustaleniami z zakresu ochrony zabytków,
- uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w Strategii Rozwoju Gminy Kołobrzeg,
- przyjęta przez Radę Gminy Kołobrzeg Uchwała Nr XLVIII/321/10 z 6 lipca 2010 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- bogate dziedzictwo archeologiczne,
- układy ruralistyczne o średniowiecznej i nowożytnej metryce,
- średniowieczna oraz XIX wieczna architektura sakralna wraz z wyposażeniem,
- architektura przemysłowa, zespoły młyńskie w Błotnicy, Sarbii i Karcinie,
- architektura rezydencjonalna,
- szlak przyrodniczo - historyczny „Ku słońcu”; liczący 33 km szlak rowerowy pełen malowniczych krajobrazów idealny na rodzinne wyprawy rowerowe,
- przynależność gminy Kołobrzeg do: Związku Gmin Wiejskich RP, Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Pomerania, Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, Stowarzyszenia Gmin Przyjaznych Energii Odnawialnej, Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Siła w Grupie”, Stowarzyszenia Rybacka Lokalna Grupa Działania „Morze i Parsęta”, Zintegrowane Inwestycje Komunalne, Zachodniopomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej.

Szansami dla dziedzictwa kulturowego gminy Kołobrzeg oraz uwarunkowań jego ochrony i opieki nad zabytkami są:

- zachowanie cech krajobrazu kulturowego gminy,
- rozwój gospodarstw agroturystycznych oraz wiejskiej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe,
- wytyczenie nowych szlaków turystycznych,

- podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- utworzenie placówki edukacyjno – muzealnej (np. w młynie w Sarbii),

- utworzenie parku kulturowego w Sarbii i Nowym Borku,

- prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla wszystkich grup wiekowych w oparciu o współpracę z instytucjami kultury tj. Biuro Dokumentacji Zabytków, Narodowy Instytut Dziedzictwa,

- wprowadzenie elementów edukacji regionalnej w ofercie świetlic wiejskich,

- współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie promowania walorów zabytkowych i przyrodniczych gminy,

- stworzenie mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków,

- organizacja „Dni Dziedzictwa” co roku w innej miejscowości, co przyczyni się do promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz do podniesienia świadomości historii Pomorza Zachodniego,

- propagowanie remontów obiektów zgodnie ze sztuką konserwatorską (prowadzenie szkoleń z tego zakresu),

- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z wykorzystaniem tradycyjnych wzorców regionalnych.

X. Założenia programu opieki nad zabytkami Gminy Kołobrzeg 1. Priorytety programu opieki

Określenie zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Kołobrzeg, a także zdiagnozowanie słabych i mocnych stron oraz przedstawienie zagrożeń i szans stanowi podstawę do wskazania celu strategicznego jakim jest: wzmacnianie atrakcyjności gminy jako miejsca zamieszkania i celu ruchu turystycznego dzięki wykorzystaniu dużego potencjału dziedzictwa kulturowego.

Bogactwo krajobrazu kulturowego wraz z zasobami kulturalnymi na terenie gminy, zgodnie z ideą zawartą w Wojewódzkim Programie Ochrony nad Zabytkami powinny być chronione oraz włączane w nurt życia społeczeństwa, poprzez utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków oraz przez działania służące utrzymaniu zasobu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, a także zagospodarowaniu ich w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz potrzebom społecznym.

Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna polegać na efektywnym i racjonalnym gospodarowaniu i zarządzaniu zasobami. Należy dołożyć wszelkich starań aby nadać zabytkom nowe funkcje poprzez nowoczesny model użytkowania łączący ochronę, zwiększenie dostępności, poszukiwanie nowych form opieki i włączanie zasobów dziedzictwa do sektora turystyczno-rozrywkowego.

Celami perspektywicznymi służącymi osiągnięciu efektów finalnych jest:

1. Poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.
2. Proces aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowanie atrakcyjności i wizerunku gminy
3. Kształtowanie świadomości mieszkańców gminy w zakresie walorów historycznej przestrzeni i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego.

Aby osiągnąć powyższe cele potrzeba wieloletnich, zintegrowanych działań, które doprowadzą do zmian zarówno w sferze materialnej jak i mentalnej.

Cel perspektywiczny 1 – poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- informowania właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytorycznej pomocy właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy. Zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XLVIII/321/10 Rady Gminy Kołobrzeg z 6 lipca 2010 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, nie umożliwia udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach znajdujących się w gminnej

ewidencji zabytków,

- umożliwienie udzielenia dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków (potrzebna zmiana zapisu Uchwały),
- corocznego planowania wydziałania określonych kwot na dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków nie będących własnością Gminy,
- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni publicznej z zachowaniem i wyeksponowaniem jej historycznych elementów,
- zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni ogrodowej wokół zabytkowych budynków,
- współpraca z Parafią Ewangelicko-Augsburską w Koszalinie, stowarzyszeniami historycznymi oraz sołtysami przy porządkowaniu nieczynnych cmentarzy ewangelickich.

Cel perspektywiczny 2 - Proces aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowanie atrakcyjności i wizerunku gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- wspierania inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocji szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. garncarstwo, rymarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo, introligatorstwo,
- zamieszczanie informacji na stronie internetowej Gminy o szkoleniach w zakresie tradycyjnych technik budowlanych,
- udział młodzieży w warsztatach etnograficznych organizowanych m.in. przez skanseny i urzędy pracy w ramach projektu „Ginące zawody pomysłem na przyszłość”,
- współpracy z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”,
- wspierania w tworzeniu gospodarstw agroturystycznych,
- prowadzenia szkoleń dla rolników zainteresowanych prowadzeniem działalności agroturystycznej,
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego.

Cel perspektywiczny 3 - Kształtowanie świadomości mieszkańców gminy w zakresie walorów historycznej przestrzeni i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego. Osiągnięcie tego celu wymaga:

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych

obiektów zabytkowych i ich historii,

- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków, Programu opieki nad zabytkami Gminy Kołobrzeg na lata 2024-2027 oraz sprawozdań z jego realizacji na stronie internetowej Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- popularyzacja dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w imprezach, wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

2. Cele operacyjne oraz propozycje zadań i działań programu opieki nad zabytkami

W celu realizacji wyznaczonych priorytetów, w Programie opieki nad zabytkami gminy Kołobrzeg na lata 2024-2027 wyznacza się długofalowe kierunki działań, które wykraczają po za czteroletni okres obowiązywania niniejszego programu. Dla poszczególnych priorytetów sformułowano cele operacyjne, długofalowe zadania oraz propozycje działań do realizacji w programie opieki nad zabytkami.

Cel perspektywiczny 1. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego gminy Kołobrzeg

Cel operacyjny 1. Budowa gminnego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Zadanie 1. Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków.

Propozycje działań w latach 2024 - 2027

1. Przyjęcie przez Radę Miasta gminnego programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.
2. Opracowanie planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.
3. Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Szczecinie, Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu, Muzeum w Koszalinie, Archiwum Państwowym w Koszalinie i innymi instytucjami.
4. Utworzenie parku kulturowego w Budzistowie (archeologiczny) i w Sarbii (ruralistyczny) wraz z sporządzeniem dla nich planów ochrony.

Zadanie 2. Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków gminy Kołobrzeg przez Wójta Gminy Kołobrzeg.
2. Udostępnienie kart gminnej ewidencji zabytków na stronie internetowej gminy.

Zadanie 3. Ustalanie zasad ochrony zabytków w aktach prawa miejscowego.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Weryfikacja ustaleń ochrony zabytków przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania.
2. Ustalanie zasad ochrony zabytków w decyzjach o warunki zabudowy oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.
3. Uchwalenie uchwały w sprawie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.
4. Sporządzenie uchwały ustalającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Zadanie 4. Wpis do rejestru zabytków cennych obiektów.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Rozważenie możliwości wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie o wpisanie „z urzędu” do rejestru zabytków młyna w Błotnicy, Bogucinie, Karcinie i Sarbii oraz kaplicy w Sarbii.
2. Aktualizacja Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Cel operacyjny 2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Zadanie 1. Kontrola stanu zachowania zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. **Propozycje działań w latach 2024 – 2027**

1. Kontrola stanu technicznego zabytków, których Gminy Kołobrzeg jest właścicielem lub współwłaścicielem oraz sporządzenie oceny stanu ich zachowania i kontrola sposobu zagospodarowania zabytków.
2. Okresowa kontrola stanu technicznego budynków i instalacji budynków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.
3. Walka we współpracy z Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Szczecinie w zwalczaniu samowoli budowlanych.

Zadanie 2. Wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazowych wsi.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Ochrona panoram, przedpoli widokowych oraz osi widokowych poprzez właściwe kształtowanie zasad ochrony zabytków w aktach prawa miejscowego.

Cel operacyjny 3. Zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu.

Zadanie 1. Realizacja ochrony zabytków w połączeniu z ochroną przyrody i krajobrazu.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: parkach, obszarach nieczynnych cmentarzy.

Cel perspektywiczny 2. Funkcjonowanie zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności.

Cel operacyjny 1. Zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy z celami polityki rewitalizacyjnej gminy Kołobrzeg

Zadanie 1. Adaptacja obiektów zabytkowych do pełnienia funkcji społecznych.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Realizacja przedsięwzięcia polegającego na utworzeniu gminnej placówki muzealno-edukacyjnej, np. w młynie w Sarbii po odkupieniu od dotychczasowego właściciela.

Zadanie 2. Stworzenie gminnego programu rewitalizacji.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Opracowanie i przyjęcie gminnego programu rewitalizacji, wykorzystującego potencjał dziedzictwa kulturowego gminy.

Cel operacyjny 2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym.

Zadanie 1. Dofinansowanie z budżetu Gminy Kołobrzeg prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Przyznawanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków i wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

Zadanie 2. Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania dotacji z różnych źródeł finansowania.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Informowanie właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania.

Cel operacyjny 3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.

Zadanie 1. Wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele obsługi ruchu turystycznego.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Rewaloryzacja nieczynnych cmentarzy ewangelickich.
2. Inicjowanie i wspieranie przekształcenia budynków młyńskich w gospodarstwa agroturystyczne.

Zadanie 2. Wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego przy kreowaniu marki turystycznej regionu.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego gminy przy tworzeniu marki turystycznej Gminy Kołobrzeg.

Zadanie 3. Wyznaczenie nowych szlaków turystycznych i budowa systemu informacji turystycznej. **Propozycje działań w latach 2024 – 2027**

1. Opracowanie nowych szlaków turystycznych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego, np. szlak zabytków przemysłu i techniki, budownictwa szkieletowego.
2. Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.

Zadanie 4. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac

pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.

Cel perspektywiczny 3. Budowa społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny 1. Edukacja, popularyzacja i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.

Zadanie 1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy lub innych portalach.
2. Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) dziedzictwa kulturowego.
3. Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.
4. Wykorzystanie sztuki publicznej w rewitalizacji historycznego obszaru wsi, np. poprzez wystawy plenerowe, plenery artystyczne, obchody wydarzeń itp.

Zadanie 2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach lokalnych i regionalnych.
2. Wydawanie i wspieranie publikacji, w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, opracowań naukowych, serii regionalnych, pocztówek itp.
3. Organizowanie i wspieranie tematycznych wydarzeń, konkursów, wystaw i innych działań promocyjnych realizowanych na terenie gminy.
4. Zaangażowanie w imprezy dotyczące rocznic historycznych.
5. Popularyzacja i nagradzanie dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach oraz zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.
6. Oznakowanie zabytków na terenie gminy Kołobrzeg zgodnie z przepisami.

Zadanie 3. Uczestnictwo w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Uczestniczenie w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa oraz współpraca z ich organizatorem - Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

Zadanie 4. Edukacja dzieci i młodzieży.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych przez instytucje kulturalne gminy oraz organizacje pozarządowe.
2. Organizowanie i wspieranie spotkań, wystaw i innych działań edukacyjnych.
3. Wzbogacanie księgozbioru bibliotek o publikacje na temat historii, kultury i

zabytków Pomorza Zachodniego.

Zadanie 5. Popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków.

Propozycje działań w latach 2024 – 2027

1. Organizowanie szkoleń i spotkań dla właścicieli zabytków ze specjalistami, związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
2. Współpraca ze środowiskami naukowymi - inicjowanie oraz wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym gminy.

XI. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami Gminy Kołobrzeg, wykorzystane zostaną następujące instrumenty:

1. **prawne**, realizacja zadań przez Wójta Gminy Kołobrzeg z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie w oparciu o przepisy:

- Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840),
- Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 2556),
- Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 977),
- Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1336),
- Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 344),
- Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 682),
- Dokumentów wydawanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wynikających z przepisów ustawowych.

2. **finansowe**, realizacja zadań przez Wójta Gminy Kołobrzeg z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 333) zwalniającej od podatku rolnego: grunty wpisane do rejestru zabytków, pod warunkiem ich zagospodarowania i utrzymania zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (Art. 12, ust.1, pkt.11),
- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 70) zwalniającej z podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej,
- Ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840),
- korzystanie z przepisów ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadku i darowizn (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1774) ustalającej: zwolnione od podatku jest nabycie spadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku przysługuje też w przypadku nabycia spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków,
- rozważenie wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane właściwym utrzymaniem tych obiektów,
- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Kołobrzeg,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich,

- rozważenie uchwalania dotacji dla właścicieli i posiadaczy obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków na realizację prac remontowo-konserwatorskich,
- korzystanie z formy współpracy między podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym, w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP), poprzez dzielenie ryzyka, wspólne korzystanie ze specjalistycznej wiedzy sektora prywatnego lub dodatkowego źródła kapitału. Zastosowanie formuły PPP umożliwia podział kosztów i ryzyka pomiędzy partnera publicznego i prywatnego, ułatwia realizację spraw administracyjno-proceduralnych. Dzięki szerszej ofercie zwrotnych instrumentów finansowych (m.in. pożyczek, poręczeń) będzie można wesprzeć więcej projektów realizowanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Nadal finansowane będą inwestycje w ochronę środowiska i energetykę, także projekty m.in. z dziedziny kultury, zatrudnienia, edukacji czy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

3. **koordynacji**, realizacja zadań przez Wójta Gminy Kołobrzeg z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

- realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich i powiatowych strategiach oraz w programach ochrony środowiska,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- współpracę z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Koszalinie w odniesieniu do wszelkich działań podejmowanych przez samorząd gminy Kołobrzeg dotyczących zagadnień z zakresu szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego zlokalizowanego na obszarze gminy.

4. **społecznych**, dzięki którym realizacja zadań przez Wójta Gminy Kołobrzeg z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

- działania edukacyjne i promocyjne,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5. **kontrolnych**, dzięki którym realizacja zadań przez Wójta Gminy Siedlce z zakresu dotyczącego ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie poprzez:

- bieżącą aktualizację gminnej ewidencji zabytków,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

XII. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, co dwa lata Wójt ma obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go do akceptacji Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania poprzedza ocena poziomu realizacji gminnego programu, która powinna uwzględnić:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

W celu monitorowania przyjęto wskaźniki, które służą ocenie wdrażania Programu opieki nad zabytkami gminy Kołobrzeg:

- liczba zweryfikowanych kart adresowych gminnej ewidencji zabytków,
- poziom określony procentowo wydatków z budżetu samorządu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- liczba wykonanych kart ewidencyjnych dla obiektów planowanych do rozbiórki,
- liczba wykonanych opracowań studialnych i dokumentacyjnych,
- poziom określony procentowo objęcia wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków,
- liczba utworzonych parków kulturowych,
- liczba obiektów w otoczeniu których stworzono aranżację przestrzeni publicznej oraz zastosowano odpowiednie podświetlenie,
- liczba obiektów poddanych odbudowie, rewaloryzacji lub konserwacji,
- liczba obiektów, w których założono instalacje zabezpieczające przed pożarem i kradzieżą,
- liczba zajęć edukacyjnych przeprowadzonych w przedszkolach i szkołach na temat zabytków i ochrony dziedzictwa kulturowego,
- liczba uczestników konkursów, wystaw i innych działań dotyczących zabytków i dziedzictwa kulturowego,
- liczba tablic i plansz informacyjnych dotyczących obiektów historycznych i przyrodniczych z terenu gminy,
- liczba utworzonych szlaków turystyczno-kulturowych (pieszych i rowerowych),
- liczba tablic informacyjnych dotyczących ścieżek dydaktycznych i tras rowerowych,
- liczba obiektów ujętych w internetowej bazie danych,
- liczba audycji radiowo-telewizyjnych i materiałów prasowych popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy Kołobrzeg,
- liczba imprez wykorzystanych do promocji dziedzictwa kulturowego,
- liczba wydanych przewodników, folderów i innych materiałów na temat dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- liczba szkoleń i liczba uczestników biorących udział w szkoleniach z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

XIII. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zasady finansowania opieki nad zabytkami, określono w art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności użytkownictwa wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki. Zgodnie z art. 73 osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna będąca posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie może ubiegać się o dotacje celową z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. Natomiast właściciele zabytków nie wpisanych do rejestru mogą skorzystać z dotacji np. na remonty czy prace konserwatorskie w ramach funduszy lub programów związanych z obecną funkcją budynków i miejsc, realizując projekty bezpośrednio nie związane z ochroną zabytków. Dotyczy to głównie placówek edukacyjnych (szkoły, przedszkola, biblioteki) lub związanych z turystyką i ulokowanych w obiektach zabytkowych. Środki przeznaczone na ochronę zabytków pochodzą mogą z budżetów jednostek samorządów terytorialnych, środków prywatnych, budżetu państwa lub funduszy europejskich. Poniżej przedstawiono przykładowe źródła dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych położonych na terenie gminy Kołobrzeg oraz działań mających na celu kultywowanie i promowanie dziedzictwa kulturowego.

1. Wewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 81, art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Rada Gminy Kołobrzeg może udzielić dotacji prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Zasady udzielania dotacji z budżetu Gminy Kołobrzeg na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określa Uchwała Nr XLVIII/321/10 Rady Gminy Kołobrzeg z 6 lipca 2010 r.

2. Zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

a) ulgi podatkowe

Od roku podatkowego 2021 obowiązuje tak zwany Polski Ład, który jest planem odbudowy polskiej gospodarki po pandemii COVID-19. Przewidziano w nim rozwiązania podatkowe dla osób inwestujących w zakup oraz remont obiektów zabytkowych. Ulga ta jest skierowana do podatników PIT, którzy opłacają podatek według skali podatkowej, podatek liniowy lub ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Z ulgi będą mogli skorzystać podatnicy PIT, którzy

są właścicielami lub współwłaścicielami zabytków nieruchomości i ponieśli wydatki na:

- wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony, zgodnie z odrębnymi przepisami, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane w zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków,
- odpłatne nabycie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub udziału w takim zabytku, pod warunkiem, że podatnik na nabytą nieruchomość poniósł wydatek o charakterze remontowo-konserwatorskim.

Podatnik nie może skorzystać z ulgi jeśli wydatki te zostały mu w jakikolwiek sposób zwrócone.

b) budżet Powiatu Kołobrzeskiego

Powiat Kołobrzeski może udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków znajdujących się w granicach administracyjnych powiatu kołobrzeskiego. Szczegóły udzielania dotacji określono w uchwale Nr XXVII/236/2005 Rady Powiatu w Kołobrzegu z dnia 18 listopada 2005 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zmieniona uchwałą Nr XXX/227/2017 Rady Powiatu w Kołobrzegu z dnia 16 sierpnia 2017 r., przewiduje dofinansowanie prac związanych z ratowaniem zabytków, do 50% poniesionych nakładów. W związku z ubieganiem się przez powiat o zewnętrzne środki finansowe, przyznawane w ramach rządowych programów i wynikającymi z tych działań wymogami, zachodzi konieczność dokonania zmian w dotychczas obowiązującej uchwale. Zmiany dotyczą zwiększenia do 100% dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytku oraz poszerzenia katalogu potencjalnych beneficjentów, poprzez umożliwienie dotowania zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków, a nie jak dotychczas tylko tych, które zostały wpisane do rejestru zabytków.

c) budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Dotacje przyznawane są na podstawie:

- uchwały nr III/39/15 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego,
- uchwały nr XXIX/452/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 19 grudnia 2017 r. zmieniająca uchwałę w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego,
- uchwały nr XXII/266/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 stycznia 2021 r. zmieniająca uchwałę w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru

zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego.

W naborze może uczestniczyć każdy podmiot, posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Wnioskodawcy, który prowadzi działalność gospodarczą może być przyznana dotacja stanowiąca pomoc de minimis zgodnie z przepisami rozporządzenia Komisji UE nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis (Dz.Urz. UE L352/1 z dnia 24 grudnia 2013 r.).

Najważniejsze zasady składania wniosków:

1. Podstawą udziału w naborze wniosków jest złożenie pisemnego wniosku.
2. Do wniosku należy dołączyć:
 - 1) aktualną dokumentację fotograficzną stanu istniejącego zabytku ze szczególnym uwzględnieniem części zabytku objętej wnioskiem o dofinansowanie, 5 – 20 fotografii;
 - 2) dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków: aktualne na dzień składania wniosku pozwolenie Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub innego właściwego miejscowo organu ochrony zabytków (miejski/gminny/powiatowy konserwator zabytków) na przeprowadzenie prac, które mają być przedmiotem dotacji lub zalecenia konserwatorskie na wykonanie dokumentacji, która ma być przedmiotem dotacji, ważne co najmniej do dnia zakończenia terminu realizacji zadania;
 - 2) dla zabytków ujętych w **Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)**: aktualną na dzień składania wniosku opinię Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub innego właściwego miejscowo organu ochrony zabytków (miejski/gminny/powiatowy konserwator zabytków), wskazującą konieczność wykonania wnioskowanych prac w obiekcie objętym **GEZ** lub inne poświadczenie z właściwego miejscowo organu prowadzącego **GEZ** wskazujące konieczność wykonania wnioskowanych prac, ważne co najmniej do dnia zakończenia terminu realizacji zadania;
 - 3) oświadczenie o prowadzeniu działalności gospodarczej na terenie zabytku,
 - 4) w przypadku, gdy wnioskodawca jest przedsiębiorcą, do wniosku o udzielenie dotacji poza załącznikami wymienionymi w pkt. 1-3, należy załączyć wszystkie zaświadczenia o pomocy de minimis lub pomocy do minimis w rolnictwie i rybołówstwie, jakie wnioskodawca otrzymał w roku, w którym ubiega się o dotację oraz w ciągu 2 poprzedzających go lat albo oświadczenia o wielkości pomocy de minimis otrzymanej w tym okresie albo oświadczenia o nieotrzymaniu takiej pomocy w tym okresie oraz przedstawić informacje określone w rozporządzeniu Rady Ministrów, wydanym na podstawie art. 37 ust. 2a ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach pomocy publicznej (Dz. U. z 2021 r., poz.743);
 - 5) dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków: kopię decyzji o wpisie do rejestru zabytków (z załącznikami, jeśli występują);
 - 6) dla zabytków ujętych w **Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)**: kopię **karty GEZ** lub inne

poświadczenie z właściwego miejscowo organu o ujęciu wnioskowanego obiektu w GEZ; 7) kopię decyzji o pozwoleniu na budowę, jeśli prace wymagają takiego pozwolenia.

Najważniejsze zasady udzielenia dotacji:

1. Decyzję o udzieleniu lub nie udzieleniu dotacji podejmuje Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w drodze uchwały, na wniosek Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego.
2. Od decyzji Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego nie przysługuje tryb odwoławczy.
3. Przyznana kwota dotacji może być niższa od wnioskowanej. Jeżeli wnioskodawca w takim wypadku podejmuje się realizacji zadania, jest on zobowiązany przed podpisaniem umowy do aktualizacji zakresu oraz kosztorysu prac konserwatorskich lub robót budowlanych.

d) budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie udziela dotacji zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz aktami wykonawczymi do ustawy w tym w szczególności rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2022 r. poz. 1388 z późn. zm.). Dotacja może obejmować nakłady konieczne wymienione w art. 77 (ww. ustawy). Wnioskodawcą może być podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku. Zasady i tryb przyznawania dotacji określają PROCEDURY WUOZ w Szczecinie w sprawie trybu i zasad udzielania dotacji celowej przez ZWKZ na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego z dnia 17.10.2022 r. Tekst Procedur oraz formularz wniosku o dotację dostępne są na stronie www.wkz.szczecin.pl i w siedzibie Urzędu.

e) budżet Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

MKiDN finansuje szereg programów wsparcia, m.in.:

- **Program Ochrona zabytków.** Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- **Program Wspieranie działań muzealnych.** Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.
- **Program Kultura ludowa i tradycyjna.** Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze

spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

- **Program Ochrona zabytków archeologicznych.** Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

- **Program Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju.** Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

- **Program Infrastruktura kultury.** Celem programu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Program Edukacja kulturalna. Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego.

f) budżet Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej może finansować następujące zadania z zakresu ochrony środowiska i gospodarki wodnej, określone w art. 400a ust. 1 pkt 2, 2a, 5-9a, 11-22 i 24-42 ustawy Prawo ochrony środowiska:

- 1) działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 2) opracowywanie planów ochrony dla obszarów podlegających ochronie na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz prowadzenie monitoringu przyrodniczego;
- 3) przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków.

O pomoc finansową mogą ubiegać się w szczególności:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego,
- 2) państwowe jednostki budżetowe oraz instytucje gospodarki budżetowej,
- 3) szpitale i inne podmioty lecznicze, hospicja,

- 4) domy opieki społecznej,
- 5) państwowe i samorządowe instytucje kultury,
- 6) instytuty badawcze oraz uczelnie publiczne,
- 7) kościelne osoby prawne,
- 8) spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe,
- 9) osoby fizyczne i spółki cywilne,
- 10) spółki prawa handlowego,
- 11) spółki wodne,
- 12) inne państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych,
- 13) pozostałe osoby prawne.

g) Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.

W ramach niniejszego konkursu podmiotami uprawnionymi do ubiegania się o dofinansowanie są jednostki organizacyjne samorządu województwa zachodniopomorskiego. W ramach niniejszego konkursu możliwe jest dofinansowanie typu projektu - prace konserwatorskie, restauratorskie przy zabytkach nieruchomych, historycznych zespołach budowlanych, prowadzących do dostosowania tych obiektów na cele użytkowe, wraz z promocją tych obiektów.

W ramach wyżej wskazanego typu wsparte będą projekty polegające na:

a) pracach konserwatorskich, restauratorskich przy zabytkach nieruchomych, historycznych zespołach budowlanych wraz z ich otoczeniem,

b) uzupełnieniu realizowanego przedsięwzięcia służącym poprawie dostępu do zabytków nieruchomych i historycznych zespołów budowlanych, w tym w szczególności:

- zakup oraz instalacja wyposażenia służącego zachowaniu zabytków nieruchomych i historycznych zespołów budowlanych wraz z otoczeniem, w celu udostępnienia ich jako atrakcje kulturalne/turystyczne regionu (w tym dostosowanie obiektów dla osób niepełnosprawnych),

- zakup oraz instalacja wyposażenia w celu monitoringu i zabezpieczenia zabytków nieruchomych i historycznych zespołów budowlanych wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń,

- zagospodarowanie terenu otaczającego zabytek nieruchomy, historyczny zespół budowlany (np.: chodniki, parkingi, wewnętrzne ciągi komunikacyjne, oświetlenie).

Działania wskazane w podpunkcie b) mogą stanowić wyłącznie element projektu.

h) budżet Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów sakralnych; na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z dotacji Funduszu Kościelnego nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) oraz ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony itp.) a także otoczenia świątyni, stałych elementów wystroju wnętrza (polichromie, freski, witraże i posadzki itp.).

i) budżet Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi programy oraz konkursy. Najważniejsze z nich to:

- **Program Wspólnie dla dziedzictwa.** Celem programu jest tworzenie warunków do zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości dla rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń. Program adresowany jest do organizacji pozarządowych. W ramach programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, które realizują strategiczne cele programu poprzez:

1. Prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu.
2. Działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
3. Działania zmierzające do zachowania i wzmacniania tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości.
4. Działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości.

5. Działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania²².

- Program Niematerialne – przekaz dalej

Głównym celem programu „Niematerialne – przekaz dalej” jest wspieranie projektów dotyczących zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które przyczyniają się i służą wzmocnieniu przekazu pokoleniowego oraz ochrony i popularyzacji tych zjawisk. Działania realizowane w ramach programu mają na celu zwiększać wiedzę społeczeństwa na temat roli tego dziedzictwa w kulturze lokalnej i ogólnopolskiej, aktywizować społeczności lokalne i budować sieci współpracy w zakresie poznawania, ochrony i opieki nad dziedzictwem niematerialnym.

Program został ogłoszony po raz pierwszy w 2023 r., w związku z 20. rocznicą powstania Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz 10. rocznicą Krajowej listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W kolejnych latach program będzie kontynuowany.

Program adresowany jest do organizacji pozarządowych, które albo są Depozytariuszami zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, albo współpracują z Depozytariuszami (w ramach przygotowanego projektu).

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań związanych ze zjawiskami wpisanymi na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które obejmują:

1. Działania związane z dokumentowaniem elementów niematerialnego dziedzictwa prowadzące do ich głębszego utrwalenia, zachowania dla kolejnych pokoleń oraz popularyzujące lokalne niematerialne dziedzictwo.
2. Projekty wspierające międzypokoleniowy przekaz wiedzy i umiejętności, prowadzące do nabycia nowych kompetencji we wszystkich dziedzinach związanych z danym zjawiskiem.
3. Działania edukacyjne prowadzące do wzmocnienia świadomości społecznej, szczególnie wśród młodego pokolenia, na temat roli dziedzictwa niematerialnego w kulturze lokalnej i ogólnopolskiej.

- Program Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem programu jest świadoma i zrównoważona ochrona dziedzictwa archeologicznego in situ, zgodnie z przepisami prawa oraz normami międzynarodowymi. Program ma służyć wzmocnieniu instrumentów ochrony konserwatorskiej zasobu dziedzictwa archeologicznego oraz wsparciu upowszechniania i wprowadzenia wyników przeprowadzonych badań archeologicznych do obiegu naukowego.

²² www.nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/

Szczegółowe rodzaje i warunki realizacji zadań, na które można uzyskać dofinansowanie, są określane co roku w ogłoszeniu o naborze wniosków do programu. Aktualnie cel programu realizowany jest poprzez dofinansowanie realizacji dwóch grup działań:

1. Weryfikacja zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych.
2. Opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.).

- Konkurs Zabytek Zadbane

Konkurs ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny. Adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

j) pozostałe źródła finansowania

Ustawodawca w odrębnych przepisach prawa przewidział też dodatkowe formy wsparcia dla właścicieli obiektów zabytkowych. Ma ono formę finansowania pośredniego czyli systemu ulg i zwolnień. Najważniejsze z nich to m.in.:

- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 344), która określa 50% obniżkę w wysokości wnoszonych opłat dla nieruchomości gruntowych wpisanych do rejestru zabytków z tytułu użytkowania wieczystego, trwałego zarządu oraz w cenie sprzedawanej nieruchomości (przy czym bonifikata ta przewidziana jest dla konkretnych stawek podatkowych określonych w przepisach oraz może być podwyższona lub obniżona za zgodą właściwego organu),

- ustawa z dnia 12 stycznia 1991 roku o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 70), na mocy której z podatku od nieruchomości zwalnia się grunty i budynki indywidualne wpisane do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie i opiece nad zabytkami, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej,

- ustawa z dnia 28 lipca 1983 roku o podatku od spadków i darowizn (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1774), na mocy której osoby zaliczane do I i II grupy podatkowej, które nabyły w drodze spadku zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków i zabezpieczają go oraz konserwują zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwolnione są z podatku od spadków.

XIV. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W budżecie Gminy Kołobrzeg na 2023 rok, przyjętym uchwałą Nr L/423/2023 Rady Gminy Kołobrzeg z dnia 18 stycznia 2023 roku, zaplanowano następujące zadania inwestycyjne na 2023:

1. W dziale Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego

- a) Festyn strażacki w Korzystnie 70 000 zł
- b) Festiwal Kultury Polsko - Ukraińskiej w Przećminie 70 000 zł
- c) Festiwal Wczesnośredniowieczny w Budzistowie 60 000 zł
- d) Festiwal kulinarny "Smaczna Ryba" w Dźwirzynie 65 000 zł
- e) Noc Świętojańska" w Rościęcinie 20 000 zł
- f) "Dzień Rolnika" w Sarbii 15 000 zł
- g) Festiwal muzyki kościelnej "Stopami po wodzie" 5 000 zł

2. w dziale Gospodarka komunalna i ochrona środowiska

- a) Bieżące utrzymanie ścieżki rowerowej "Ku Słońcu" 10 000 zł

Na podstawie Uchwały Nr XLVIII/321/10 Rady Gminy Kołobrzeg z 6 lipca 2010 r. o zasadach przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków Gmina Kołobrzeg dotychczas udzieliła dotacji na:

- sfinansowanie prac remontowo – konserwatorskich zabytkowego kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Budzistowie. Kwota dotacji 50 000 zł
- sfinansowanie prac remontowo – konserwatorskich zabytkowego kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Karcinie. Kwota dotacji 300 000 zł.

XV. Załączniki